

ENEOLITIK SLOVENIJE

PAOLA KOROŠEC

Ljubljana

Kljub številnim razpravam, poročilom, monografijam, katalogom in podobnim publikacijam, ki obdelujejo prazgodovinsko gradivo posameznih najdišč, dc danes ni še podana celotna sintetična slika kulturnega razvoja za obdobje, ki zajema čas od konca neolitika do začetka bronaste dobe v Sloveniji. V zadnjem času se vse bolj pojavljajo obdelave tega obdobja za sosednja področja, pri tem se večkrat jemljejo v obdelavo tudi najdbe iz vzhodnoalpskih pokrajin, včasih zaradi posameznih sorodnih pojavov ali pa zaradi nekaterih drugih vzrokov. Pri takšni obravnavi se to območje jemlje v ozir kot periferni odmev kulturnih dogajanj močnih neolitskih in eneolitskih kultur, ki zajemajo prostor med srednjim Podonavjem in jadransko obalo. Čeprav v določeni meri taka interpretacija ustreza nekaterim pojavom, da bi dobili čim bolj realno podobo kulturnih dogajanj tega obdobja v naših krajih, bomo pri obravnavi jemali za izhodiščno točko gradivo z najdišč, odkritih na ozemlju Slovenije. Glede na nekatere referate ter glede na dosedanje arheološko raziskovanje se bomo omejili v glavnem na območje srednje in severne Slovenije. Naše izvajanje bo oprto izključno na gradivo raziskanih in obdelanih najdišč, in to predvsem najdišč z večjim številom kulturnih plasti.

Ajdovska jama pri Nemški vasi

V tej jami sta bili dve kampanji raziskav.¹ Gradivo, ki so ga odkrili pri prvih izkopavanjih, je monografsko objavljeno; tudi so izčrpno obdelani vsi problemi v zvezi s temi najdbami.² Druge raziskave so ne glede na to, da so imele za namen preveriti tudi z arheološkimi prijemi do tedaj razpoložljive podatke o najdbah, prinesle vrsto novih momentov, ki rešujejo nekatera postavljena vprašanja v splošnem v zvezi z jamskimi najdišči.³ Ker bo gradivo v kratkem pripravljeno za tisk, se bomo omejili v tej razpravi zgolj na sumaren pregled najbolj pomembnih elementov, odkritih v tej jami.

¹ Prva izkopavanja so imela namen raziskovati paleolitsko obdobje, druga so napravili arheologi in raziskali samo holocenske plasti.

² S. Brodar, *Ajdovska jama, Razprave 1. raz. SAZU* 3 (1953) 7 ss. J. Koro-

šec, *Kulturne ostaline v Ajdovski jami pri Nemški vasi*, ibidem 45 ss.

³ P. Korošec, *Kult mrtvih v Ajdovski jami pri Nemški vasi*, *Adriatica, prae-hist. et antiqua* (Zagreb 1970) 123 ss.

NAJDIŠČE	KONČNA FAZA NEOLITIKA	I. FAZA ENEO- LITIKA	II. FAZA ENEO- LITIKA	III. FAZA E. NEOLITIKA	BRONASTA DO. BA A ₁	BRONASTA DO. BA
AJDOVSKA JAMA PRI NEMŠKI VASI	←					
DRULOVKA PRI KRA- NJU	←		?	—		
RESNIKOV PREKOP	—					
KOLIŠČE IG I		? ←				
KOLIŠČE IG II				—		
PTUJSKI GRAD, PTUJ	—			—		—
JERMANOVA JAMA NA PIJAVŠKEM	—					
KEVDERC IN LUBNI- ŠKA JAMA		—				—
VINOMER PRI METLI- KI		—	?	—		
PREDJAMA		—			—	—

Kronološka tabela obravnavanih najdišč
Le tableau chronologique des sites traités

Pred opisom gradiva je nujno, da omenimo, da je najdišče označeno prvotno kot grobišče in po tem pa kot prebivališče.⁴

Poleg nekaj predmetov že znanega gradiva (ploščate sekire, kladivaste sekire in nakit)⁵ ima posebno mesto keramika. Prednost teh najdb je, da je najdeno veliko število skoraj celih ali deloma celih posod. Ti primeri so poleg nekaj novih tipov prinesli še vrsto drugih elementov, ki so bili do sedaj popolnoma neznani ali samo domnevani. Tako med keramičnim gradivom lahko ločimo tele tipe posod:

a) Ovalno podolgovate amfore z usločnim vratom ter narahlo navzven upognjenim ustjem. Prehod v rame je rahel in prehaja v zaokrožen trebuh, medtem ko je spodnji del koničen z razmeroma majhnim dnom.

b) Konične kupe na visoki konični ali cilindrični votli nogi.

c) Lonci z ostrim robom, koničnim sorazmerno visokim spodnjim delom, kroglasto izbočenim ramenom, dokaj usločnim vratom ter rahlo navzven upognjenim ustjem. Posode imajo trakasto ali manjše bolj tunelasto ušesce. Podobni tipi imajo lahko dva ročaja, ali verjetno celo štiri majhna ušesca. Trakasti ročaji nekoliko presegajo ustje.⁶

č) Koničaste skodele z nizkim cilindričnim zgornjim delom posode. Taki primeri imajo lahko na enem koncu majhen dulec. Pri tem tipu je ročaj lahko nadomeščen z navadno plastično vzboklino na največji periferiji.⁷

d) Zajemalke s tulcem za nasajanje ročaja.⁸

e) Bikonične stekleničke brez posebej modeliranega ustja.

f) Številni primeri grobe keramike, ki se ne ločijo od do sedaj omenjenih tipov.

⁴ J. Korošec, o. c. 64 ss.

⁵ Ibidem T. 16: 1—3; 17: 1—5; 18:

1—3.

⁶ Ibidem T. 2: 1—2; 3: 1; 4: 2; 5: 1 itd.

⁷ Ibidem T. 1: 4—7; 11: 7—9 itd.

⁸ Ibidem T. 14, 15.

Vsi zgoraj omenjeni tipi pripadajo klasičnim elementom našega faciesa lengyelske skupine. Na podlagi posameznih fragmentov je J. Korošec to gradivo tudi kronološko opredelil in je glede na nekatere elemente izrazil mnenje, da bi lahko bili dve fazi.⁹ Zadnje raziskave so to domnevo ne samo potrdile za gradivo z desnega vhoda, temveč tudi za gradivo z levega. Tu se je lahko izločila celo še ena mlajša plast. To plastenje je namreč izpričano s stratigrafskimi momenti. Na neprekopnem delu levega vhoda,¹⁰ če ne upoštevamo zgoraj nametane zemlje, ki je ostala tu od prvih raziskav, je bila nedotaknjena vertikalna in v določeni meri tudi horizontalna stratigrafija. Po plasteh z ožgano zemljo in po najdbah v njej je bilo mogoče razločiti tri horizonte. V najnižjem je najdena pretežno barvana in slikana keramika. Tu najdene posode so večinoma razmeroma velikih dimenzij. Na to sledijo plasti s keramiko bolj temnih barv, v glavnem sivo črnih nians in manjših proporcij. Kolikor je barvanih primerov, so skoraj miniaturi. V najmlajšem horizontu so najdeni elementi, ki so mlajši, med drugimi tudi slavonski. Kar je najbolj zanimivo od kamenega orodja in orožja, so to ploščate trapezoidne sekire. Tako bi kot elemente najmlajšega horizonta prišteli tele primere:

a) Mlajhne skodelice s trakastim, širokim ročajem, ki veže rame in največjo periferijo. Čeprav ta nima vedno oster klek, ima vendar relativno konično obliko spodnjega dela posode, ki se proti dnu zelo zožuje in spominja na starejše pojave.¹¹

b) Fragmenti, okrašeni z grobim in širokim brazdastim vrezom, posode s kroglasto oblikovanim trebuhom in z ravnim dnom. Že na drugem mestu smo omenili, da se ta tip vreza lahko jemlje kot mlajša razvojna stopnja žlebljene tehnike. Na to spominjajo tudi motivi v obliki šrafiranih trikotnikov, ki še niso dokončno razvit dekorativni element.¹²

Na tem mestu moramo omeniti, da se pri formah vse bolj pojavljajo kroglasti in polkroglasti tipi. Poleg podanih primerov že pri prvi obdelavi lahko še prištejemo:

c) Kroglaste majhne vrčke ali skodelice s trakastim ročajem, ki veže ustje z ramenom posode.¹³

č) Najčisto obliko loncev z dvema sorazmerno majhnima ušescema na ramenu. Ornament sestoji iz neomejenih trakov, narejenih iz poševnih dokaj globokih vrezov, ornament, ki za zdaj predstavlja novost in nima direktne osnove v keramiki starejše faze. S tem motivom je verjetno bila prekrita vsa posoda od ustja do dna.

Čeprav so naštetimi primeri glede na elemente iz starejših horizontov dokaj maloštevilni, vendar govore o pojavu novih elementov, čeprav le s posameznimi primeri mlajše razvojne stopnje. V primerjavi z mlajšimi kulturnimi skupinami kažejo na še nedokončno razvite oblike.

Vsi omenjeni elementi upravičeno govore, kar je bilo že večkrat poudarjeno, o več razvojnih stopnjah alpskega faciesa lengyelske skupine, čeprav se zaradi iste osnove posamezni tipi dosti ne ločijo drug od drugega. In končno tudi za izdvajanje nove faze, ki je s svojo osnovo povezana s starejšimi pojavi, z novimi elementi pa nakazuje začetek nove skupine.

⁹ Ibidem 64.

¹⁰ Ves levi prostor med Brodarjevim izkopom in steno levega vhoda. Glej S. Brodar, *Razprave 1. raz. SAZU* 3 (1963) priloga 1.

¹¹ J. Korošec, *Razprave 1. raz. SAZU* 3 (1953) T. 9: 3, 4; 10: 1; 11: 4; 12: 4.

¹² Ibidem T. 6: 1—3.

¹³ Ibidem T. 6: 4; 11: 1; 12: 1; 13: 1.

Drulovka pri Kranju

Izkopavanja na tem najdišču so pokazala, da zemljišče pripada naselbinskem kompleksu, ki je zajemal razmeroma zelo velik prostor. Po vrsti tal ni ohranjen noben naselbinski element, razen dokajšnje količine hišnega ometa, ki kaže da so stavbni objekti tu že bili.¹⁴ Gradivo pa je najdeno nakopičeno v majhnih jamah.¹⁵

Materialna kultura, ki so jo odkrili v tej naselbini, v glavnem pripada vzhodnoalpski lengyelski skupini. Po obsegu, ki ga najdišče zajema, dalje po oblikah posameznih tipov posod ter na podlagi današnjega poznavanja te skupine lahko ločimo dve fazi. Starejša naj bi zajemala v glavnem rdeče barvano keramiko z boljšo fakturo in enakomerno žgano. K njej spadajo kupe na nogi, kupe polkroglaste, jajčastoovalne ali s cilindričnim zgornjim delom, stekleničke in določeno število skodelic in terin. Dna so usločena ali ravna.¹⁶

Mlajši fazi bi prišle črno barvano keramiko in sivo pečene primere z umazano belo prevleko.

Med gradivom so posamezni primeri prištet slavonskemu kulturnemu krogu. Pri bolj natančni opredelitvi je dognano, da ti elementi nosijo vse odlike t. i. skupine Ig II.¹⁸ Razen teh je še določeno število primerov, ki kažejo na sicer določeno zvezo z iškimi kolišči,¹⁹ vendar v takšni meri, da jih lahko pripišemo vseeno kateri tu zastopani skupini. Taki elementi se ločijo bodisi po obliki ali z ornamentom. Tu niso zastopani v velikem številu. Mednje sodi na prvem mestu nekaj fragmentov zgornjega dela konične kupe, ki je verjetno imela votlo koničasto nogo.²⁰ Rob ustja je vodoravno odrezan, kot ga imajo večinoma analogne oblike skupine Ig I. Ornamentacija teh primerov je v obliki visečih trikotnikov, izdelanih z navadnim vrezom. Čeprav motivi niso izpolnjeni z vrezi, kažejo na genetično povezavo s starejšo kulturno skupino našega območja, od koder tudi izhaja sama oblika posode. Za tako povezovanje govori še fragment, ki pripada prehodu gornjega dela posode v nogo. Ta je bila cilindrična, toda votla in sorazmerno široka.²¹ Ta oblika kupe na nogi se da nedvomno povezati z lengyelskimi primeri, medtem ko se ornamentika veže s fazo, ko je celo nekdanje žlebljenje zamenjano z vrezi.

Popolnoma tuj element med gradivom je fragment vrča.²² Za sedaj je to edini primer te forme posod na tem najdišču.²³ Čeprav je fragment relativno majhen in je nemogoče cele posode popolnoma rekonstruirati, lahko sklepamo, da je ročaj vezal največjo periferijo, ki je bila dokaj ostro profilirana in po vsej verjetnosti rob ustja, katerega je lahko presegal. Ornament je bil na ramenu posode v obliki skupin vertikalnih vrezov.²⁴

Po tej analizi lahko rečemo, da so nekatere stare oblike prevzele posamezne nove elemente, kot je primer s kupami na nogi, medtem pa drugi, ki so popolnoma tuji, prevzemajo nekatere značilnosti starejših kulturnih skupin (primer z vrčem).

Popolnoma ločeno od teh se pojavljajo elementi skupine Ig II. Ti primeri kažejo za razliko od dosedaj obravnavanih izrazite elemente v formah in v ornamentiki. Zato jih ni težko klasificirati.

¹⁴ J. Korošec, *Drulovka*, Zbornik Fil. fak. 3/4 (Ljubljana 1960) 8; dalje J. Korošec, *Drulovka* (1960).

¹⁵ Ibidem 6.

¹⁶ Ibidem 31 ss.

¹⁷ Ibidem 37 ss in 35 ss.

¹⁸ Ibidem T. 31: 4, 6 in 8.

¹⁹ Ibidem 50.

²⁰ Ibidem T. 31: 2 in 5.

²¹ Ibidem 39.

²² Ibidem T. 25: 5.

²³ Drugi vrči, ki se omenjajo na tem najdišču, so posode, ki imajo verjetno en ročaj in pripadajo lengyelski skupini. (Ibidem 21, T. 25: 6; 19: 9; 25: 1; 26: 1.)

²⁴ Ibidem 40.

V kronološkem oziru je v inventarju tega najdišča prva skupina fragmentov povezana s koncem življenja lengyelske skupine te naselbine. Elementi skupine Ig II so povezani z naselitvijo drugih nosilcev. Pri tej domnevi je vseeno ostalo odprto vprašanje, ali je ta naselitev neposredna v prostornem in kronološkem oziru.

Jami na Lubniku pri Škofji Loki

Med sistematsko raziskanimi jamami pritegujeta posebno pozornost Lubniška jama in Kevderc na Lubniku. Odkrito gradivo ni do sedaj obširno obdelano. V poročilu so najdbe obeh jam glede na to, da so ležale samo v enem sloju dokaj raztresene po prekopanih tleh, pripisane »v širšem smislu slavonskemu kulturnemu krogu, kamor spada tudi kultura Ljubljanskega barja« in to faza Ig II. V kronološkem oziru jih postavljajo v bronasto dobo.²⁶ Med drugim se tem jamam pripisuje kultni pomen.

Med odkritim gradivom je najbolj številna keramika, v manjši meri pa koščeni ali roženi ter neznatni primerki kremenih in drugih kamenih predmetov. Po rekonstrukciji in analizi posameznih oblik se razodeva, da gradivo ni enotno, temveč da ga lahko razdelimo v glavnem v tri kulturne horizonte, ki v določeni meri ustrezajo trem kronološkim periodam. Najstarejši horizont bi predstavljali:

a) Fragmenti bikoničnih posod, katerih spodnji del se usločeno zožuje²⁷ (T. 2: 1, 3-6)²⁸ in se končujejo z ravnim dnom.²⁹ Zgornji del je cilindričen ali nekoliko usločen, z izvlečenim bolj ali manj navznotraj potegnjениm ustjem. Ti fragmenti pripadajo neornamentirani keramiki z dvojno ali enojno plastično bradavico kot edinim okrasom. Pri nekaterih primerih tega tipa posod je zgornji del tudi lahko navzven potegnen (T. 2: 2).

b) Fragmenti bikoničnih skodel z rahlo usločenim vratom in ostrim klekom na največji periferiji.³⁰ Za razliko od zgornjih so ornamentirane s poševnimi ali vertikalnimi skupinami žlebljenih vrezov in z vbodi topega orodja.

c) Konične skodele, ki so do sedaj najdene samo neornamentirane.³¹

č) Lonci jajčasto ovalne oblike z manjšim ročajem, ki veže z odtisi prstov na rebreno ustje. Ravno tako v ta tip prištejemo del posode z zvrnjenim in navzven zlepljenim ustjem, okrašenim z vtisi prstov.³²

Poleg naštetih primerov so fragmenti, ki ne dovolijo rekonstrukcije celo v risbi ne. Toda sodeč po posameznih elementih, kot so nekateri plastični nalepki na ustju ali na vratu, bi sodili verjetno v to skupino.³³ Če poiščemo primerjalno gradivo za bikonične posode z usločeno zoženim spodnjim delom, se najdejo med keramiko lengyelske skupine na Ptujskem gradu,³⁴ v Drulovki³⁵ in na nekaterih drugih najdiščih v Sloveniji. Od te skupine se ne ločijo tudi skodele, ki so vodilna oblika zlasti

²⁵ Ibidem 49 ss.

²⁶ F. Leben, Materialna kultura in izsledki arheoloških izkopavanj v Kevdercu in Lubniški jami, *Acta carsologica* 3 (1966) 231 ss.

²⁷ Ibidem T. 6: 2-4; 13: 1, 8, 9, 10.

²⁸ Med slikovnim gradivom prinašamo tiste primere, ki lahko rabijo za boljšo orientacijo o naših sklepih v zvezi z najdbami tega najdišča.

²⁹ Ibidem T. 8: 7.

³⁰ Ibidem T. 8: 1, 4, 5.

³¹ Ibidem T. 4: 1.

³² Ibidem T. 7: 1; 10: 1, 2, 5.

³³ Ibidem T. 11: 4, 6; 12: 1-3 itd.

³⁴ J. Korošec, Neo- in eneolitski elementi na Ptujskem gradu, *Poročilo o razisk. neol. in eneol. v Sloveniji* 2 (1965) primerjaj T. 12: 1; 15: 1, 3; 16-19 itd. Dalje J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965).

³⁵ J. Korošec, *Drulovka* (1960) T. 12: 3, 5; 13: 1, 8; 14: 5; 15: 5.

na kolišču Resnikovega prekopa,³⁶ dalje na Ptujskem gradu³⁷ idr. Sodeč po kompacticah so lahko imele manjše trakasto ušesce. Čeprav se ta oblika obdrži tudi v mlajših kulturnih skupinah,³⁸ se lubniški primer brez dvoma veže s svojim ornamentom z lengyelsko skupino.

Ravno tako naj se zvrnjena ustja ne vežejo samo s to kulturno skupino; vemo, da lahko njene prve pojave iščemo prav v tem krogu,³⁹ kjer se pojavljajo v svoji začetni fazi, okrašeni z ornamentom te skupine.⁴⁰

Mogoče je ena od najzanimivejših najdb v tem krogu fragment pintadere.⁴¹ V splošnem so mnenja, da se ti predmeti pojavljajo v naših krajih zelo redko, zlasti pa na vzhodnoalpskem ozemlju⁴² in kolikor so bili znani, so jih prištevali italiskim vplivom.⁴³ Čeprav naš primer za danes nima direktnih analogij, je po svoji podolgovati obliki ter navzlic rustikalni izdelavi zelo blizu primeroma s Kanzianberga,⁴⁴ ki sta kulturno povezana s t. i. Pölshals-Strappelkogel tipom.⁴⁵ Prištetu sta podonavski komponenti te skupine.⁴⁶ Potemtakem bi lahko sklepali, da spada tudi lubniški primer v isto fazo, zlasti glede na dejstvo, da je mlajše kulturne skupine vzhodnoalpskega ozemlja v obliki pečatnika ne poznajo.

Od kamnitega orožja lahko izločimo strelico, ki ima v tehniki izdelave kremenega orodja pristne analogije med gradivom s kolišč Resnikovega prekopa,⁴⁷ po obliki pa v primerih z Drulovke.⁴⁸

Ko govorimo o obstoju lengyelske skupine na tem najdišču, bi pričakovali še keramično žlico s tulcem za nasajanje ročaja in veliko kladivasto sekuro. Čeprav sta oba elementa značilna za te kulturne skupine, ju na tem najdišču ni. Zanimivo je podčrtati, da je za razliko od žlice kladivasta sekira tudi na Drulovki⁴⁹ in na Ptujskem gradu⁵⁰ najdena samo v eni primeru. Ali lahko tak pojav prištejemo le naključju, ostane za danes odprto vprašanje.

Od drugih zanimivih pojavov je vredno omeniti, da se na posodah ne pojavljajo karakteristične ploščate gumbaste aplikacije. Namesto teh so v rabi konične vzbokline na ramenu ali na največji periferiji posode. Od vzboklin vzbuja največjo pozornost podolgovat tip z vdolbino na sredi, ki je nedvomno rustikalna upodobitev nekdanj naturalistične podobe živalske glave.⁵¹ Ta pojav je vezan s prodorom in vplivom kul-

³⁶ J. Korošec, Kulturne ostaline na kolišču ob Resnikovem prekoku, odkrite v letu 1962, *Poročilo o razisk. neol. in eneol. v Sloveniji* (1964). T. 6: 1; 13: 1, 8; 14: 5; 15: 5. Dalje J. Korošec, *Poročilo* (1964).

³⁷ J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) T. 21: 1.

³⁸ P. Korošec, J. Korošec, *Najdbe s koliščarskih naselbin pri Igu na Ljubljanskem barju*, Arh. katalogi Slovenije 3 (1969) T. 59: 10; 60: 1, 2; 61: 3—8 itd. Dalje P., J. Korošec, *Katalog Iga* (1969).

³⁹ J. Korošec, *Drulovka* (1960) T. 15: 1, 2; 17: 8; 21: 3.

⁴⁰ Kot taki primeri so nam lahko pomagali z Drulovke (Ibidem T. 12: 2; 8 in 31: 9).

⁴¹ F. Leben, *Acta carsologica* 3 (1963) T. 14: 1 in 20: 16.

⁴² Fragment pintadere je najden na Drulovki (J. Korošec, *Drulovka* [1960] 28, T. 11: 4; 40: 9).

⁴³ Izčrpano literaturo o tem vprašanju glej J. Korošec, ibidem, opom. 130.

⁴⁴ R. Pittioni, *Urgeschichte des österreichischen Raumes* (Wien 1954) sl. 116. Dalje R. Pittioni, *Urgeschichte* (1954).

⁴⁵ Glej o kulturnem problemu najdb tega najdišča J. Korošec, *Drulovka* (1960) 44.

⁴⁶ R. Pittioni, *Urgeschichte* (1954) 172.

⁴⁷ J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) T. 5: 1; 6: 6.

⁴⁸ J. Korošec, *Drulovka* (1960) T. 5: 4.

⁴⁹ Ibidem 15, T. 8: 4.

⁵⁰ J. Korošec, *Predzgodovinska naselbina na Ptujskem gradu*, Dela 1. raz. SAZU 6 (1951) 161, sl. 107. Dalje J. Korošec, *Ptujski grad* (1951).

⁵¹ J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) 8.

turnih skupin jugovzhodnega in vzhodnega območja.⁵² Na področju Slovenije so danes znani zelo redki primeri, toda vedno samo v krogu alpskega faciesa lengyelske skupine.⁵³ Ne glede na te in podobne pojave je nedvomno, da omenjene najdbe kažejo s kronološkega gledišča na razmeroma kasno fazo te kulturne skupine. Za takšno sklepanje govori predvsem pomanjkanje značilne ornamentike ter nekaterih tipov posod, ki se na drugih najdiščih te skupine pojavljajo celo v večjem številu.

Končno govori za mlajšo datacijo tega dela gradiva še jajčasto ovalen lonec, ki ima paralele med najdbami s kolišč na Partih⁵⁴ — gradivo, ki je kronološko postavljeno v mlajšo skupino od lengyelskih pojavov tega področja.⁵⁵

Ravno tako spada sem fragment manjše konične kupe, verjetno na nogi, ki vsaj časovno nedvomno sodi v to skupino, čeprav v njen konec. Ta fragment je z zunanje strani okrašen s šrafiranimi visečimi trikotniki v tehniki vreza.⁵⁶ Primerjava z belo inkrustirano keramiko mlajše kulturne faze tega najdišča kaže v izvedbi motivike in tehnike določen arhaizem, podobno kot analogni pojavi z Drulovke.⁵⁷ Drug tak mlajši element v zvezi s tem tipom posod je tudi nizka, votla skoraj koničasta noga,⁵⁸ katere široki premer se tudi veže s starejšo tradicijo.

Po vseh teh elementih lahko domnevamo, da se ta del gradiva na tem najdišču ne da izključiti iz skupine alpskega faciesa lengyelske kulture,⁵⁹ čeprav je to v tem delu Slovenije bolj lokalna varianta. V primeri z drugimi do sedaj znanimi najdišči je najbolj verjetna najmlajša faza.

Druga perioda na tem najdišču je skupina keramike, ki nosi popolnoma druge značilnosti v oblikah in v ornamentiki. Med elementi te skupine prevladujejo v splošnem bolj kroglaste oblike, in to:

a) Vrč⁶⁰ z rahlo usločenim vratom, ki se v posameznih primerih končujejo z neznatno izvlečenim ustjem. Prehod v rame je vedno rahel. Samo v enem primeru tega tipa posod je klek na najvišji periferiji nekoliko naglašen. Ta ima ravno bolj sploščeno dno,⁶¹ medtem ko so imeli drugi po vsej verjetnosti usločeno (T. 1: 4 in sl. v tekstu). Značilnost vseh vrčev je trakast ročaj, ki nekoliko presega ustje.

b) Kroglasto bikonične amfore z zoženim ustjem in nizkim cilindričnim vratom (T. 1: 1).⁶²

c) Amfore zelo podobne vrčem z nizkim usločenim vratom ter na rahlo navzven upognjenim ustjem⁶³ ali bolj kroglaste s subkutanim ušescem na ramenu.⁶⁴

č) Polkroglaste skodele z vodoravno kaneluro pod ustjem.⁶⁵

⁵² Ibidem. J. Korošec, *Drulovka* (1960) 29.

⁵³ J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) T. 1: 3.

⁵⁴ P. Korošec, *Poročilo o površinskih najdbah novega kolišča na »Partih« pri Igu, Poročilo o razisk. neol. in eneol. v Sloveniji* (1964), T. 4: 1—6; 6: 1—3; 7: 1. Dalje P. Korošec, *Poročilo* (1964).

⁵⁵ Ibidem 52.

⁵⁶ F. Leben, *Acta carsologica* 3 (1963) 234, T. 3: 5.

⁵⁷ P. Korošec, *Kupa na nozi u slavonskoj kulturi, Zbornik Mat. srp.* 28 (1960) 9.

⁵⁸ F. Leben, *Acta carsologica* 3 (1963) T. 3: 4.

⁵⁹ Ibidem 231.

⁶⁰ Ibidem T. 1: 1; 6: 7—10; 13: 12. Istemu tipu vrča so pripadali tudi fragmenti T. 4: 2; 2: 6, ki pripadajo eni posodi.

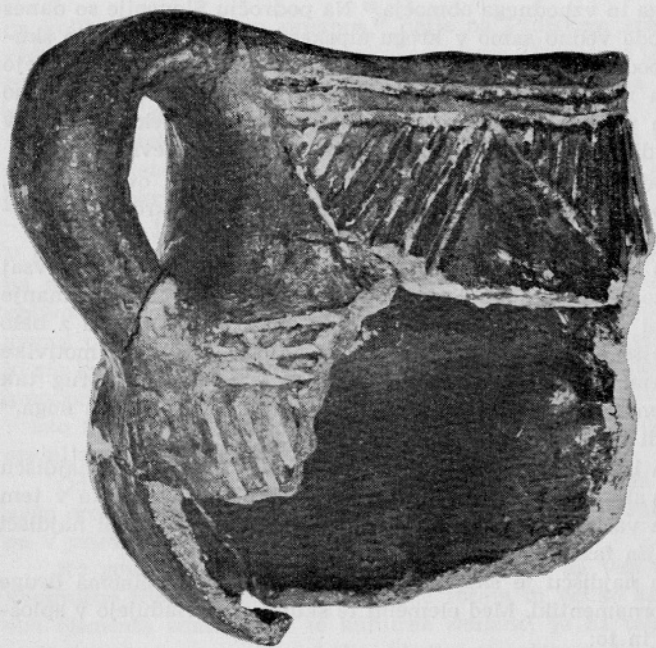
⁶¹ Vrč na T. 6: 10 ima dokaj sploščeno ohranjeno dno, to v risbi ni izrisano.

⁶² Ibidem T. 2: 4; 19: 6. V muzeju v Škofji Loki je še več fragmentov takih posod, ki so odlične fakture in zglajene do visokega sija (npr. inv. št. 2766, 2761 itd.).

⁶³ Ibidem T. 7: 7.

⁶⁴ Ibidem T. 7: 2.

⁶⁵ Ibidem T. 7: 3; 8: 3.

Fragment vrča iz jame
Kevderc na Lubniku pri
Škofji Loki

Tesson d'un cruche de la
grotte Kevderc sur Lub-
nik près de Škofja Loka

d) Skodele z nekoliko poudarjenim klekom, izvlečenim ustjem in subkutanim horizontalno perforiranim ušescem.⁶⁶

So tudi fragmenti z vertikalno perforiranim ušescem, za nje se ne more dognati oblika posode. Pripadali so lahko skodelam ali terinam, toda ni izključeno tudi amforam.⁶⁷ Ravno tako prisojamo fragmente s trakastim ročajem skodelam ali vrčem.⁶⁸ Od teh form se loči koničasta kupa, ki je imela verjetno nogo.⁶⁹

Večina najdenih primerov je okrašena. Ornametacija je na vsej površini posode od roba do dna (T. 1: 3).⁷⁰ Nekatere posode z ročajem imajo okrašen tudi sam ročaj,⁷¹ pri drugih je pod njim poseben motiv (T. 1: 2).⁷²

Pri ornametaciji ločimo dva osnovna motiva, tj. trikotnike in trake, čeprav ni izključeno, da so bili v rabi tudi rombi⁷³ in krogi ali kak drug kriv trak.⁷⁴ Trikotniki lahko visijo v več pasovih⁷⁵ ali so nasprotno stoječi tako, da je vmesni prostor formiran v cikcakast trak (T. 1: 3). Cikcakast trak je lahko izveden tudi na široko.⁷⁶ Motiv samo iz ozkega traka se svedrasto suče okoli posode.⁷⁷

⁶⁶ Ibidem T. 9: 5, le da je treba v smeri ustja profil bolj izvleči navzven. Fragment na zgornjem robu ne končuje.

⁶⁷ Ibidem T. 9: 9 fragment treba obrniti za 90°.

⁶⁸ Ibidem T. 2: 3.

⁶⁹ Ibidem T. 2: 5. Ravno tako inv. št. 3237, 2796.

⁷⁰ Na fragmentu (Ibidem T. 2: 6, inv.

št. 3196) je na spodnjem robu viden rob trikotnika, ki je segel do dna.

⁷¹ Ibidem T. 2: 3.

⁷² Ibidem T. 1: 3.

⁷³ Ibidem T. 3: 3; 9: 1.

⁷⁴ Ibidem T. 2: 2, 1; 9: 1, 3.

⁷⁵ Ibidem T. 1: 1 a.

⁷⁶ Ibidem T. 3: 1.

⁷⁷ Ibidem T. 2: 1.

Tehnika, ki se uporablja pri ornamentaciji, je navaden vrez,⁷⁸ dopolnjen z majhnimi žigosanimi trikotniki (T. 1: 2), ali z vbodi, ki so lahko navpični ali bolj poševno zabodeni v steno posode, tako da pri nekaterih primerih dajejo le na videz vtis majhnih listov.⁷⁹ Čez ves ornament je prevlečena debela plast bele inkrustacije. Da bi se masa lažje prijela na površino posode, je motiv narezljan oziroma izpolnjen s kratkimi neorganiziranimi vrezi.⁸⁰ Čeprav tako tehniko nekateri povezujejo s tehniko dolbenja (Kerbschnitt) zaradi istega efekta, se v osnovi od nje popolnoma razlikuje. Z načinom izvedbe spominja na ornamentiranje nekaterih starejših balkanskih kulturnih skupin, predvsem na ornamentiranje keramike jadranskega kroga.⁸¹

Število keramičnih tipov loči to skupino posod v kulturno celoto, ki se po koncepciji keramičnih form in posebni ornamentiki ne more dajati v isti krog kot prej obdelano gradivo s tega najdišča. Čeprav jo ločimo kot posebno, neodvisno skupino in se v njenem krogu kažejo nekateri na videz novi pojavi, so njeni elementi genetično vezani s starejšimi pojavi vzhodnoalpskega področja. V ornamentalnem oziru je tak element motiv trikotnika, cikcakast trak,⁸² verjetno tudi krožni trak, ki je lahko neka degenerizacija spirale, čeprav se na podlagi danih fragmentov ne more rekonstruirati. Razporeditev teh motivov kaže na najbližje zveze s starejšimi kulturami z območja Podonavja.

V splošni problematiki nastanka te keramike moramo poudariti, da kažejo vse oblike na konzervativnost, ki se navezuje razvojno tipološko na primere starejših kulturnih skupin tega področja, ki so bile v teh skupinah označene kot najmlajše forme.⁸³ Utemeljeno je, da spada med take tip kroglaste bikonične amfore, katere izvor se v alpskem faciesu lengyelske razvija iz piriformne oblike jadranskega tipa.⁸⁴ Na žalost lubniški primer nima spodnjega dela, toda nedvomno je bil bolj konične oblike. Tudi vrč in amfore lahko izvajamo iz mlajšega tipa amfor naše lengyelske skupine. Pri vrču moramo poudariti, da se trakasto ušesce zelo pogosto, kot smo že videli, javlja v alpskem faciesu. Zaradi določenega števila celih posod, najdenih z drugimi raziskavanji Ajdovske jame lahko trdimo, da se poleg posod s tem tipom ušesca v parih javlja zelo pogosto le ena, ne glede na to, ali je na diametralni strani kakšen drug detajl. Med drugimi tipi posod moramo omeniti kupe na nogi. V uporabi so manjše velikosti navadnih koničastih oblik.

Glede kronološkega problema te skupine na tej lokaliteti na podlagi naštetih elementov, navzlic majhnemu številu najdb, lahko trdimo, da kažejo tri razvojne faze ali stopnje. Prva, ki predstavlja, čeprav samo z enim primerom, prehodno fazo med lengyelsko in novo nastalo skupino. Druga predstavlja popoln razvoj vodečih elementov, ki kažejo začetke faze Ig I Ljubljanskega barja. Zadnjo fazo zajemajo posode z bolj ostrim klekom ter kroglaste oblike. Te forme odlikujejo subkutana ušesca. Po teh momentih bi lahko sklepali, da gradivo, najdeno v jamah na Lubniku, pripada daljšemu časovnemu razdobju, ki zajema čas med lengyelsko skupino do konca faze Ig II na Ljubljanskem barju.

⁷⁸ Zanimivo, da se tu ne pojavlja brazdasti vrez

⁷⁹ Ibidem T. 1: 4; 2: 2; 3: 2; 2: 4.

⁸⁰ Ibidem T. 1: 4; 2: 1, 2, 5; 3: 1; 19: 2, 4, 7, 8.

⁸¹ J. Korošec, Bribir u prahistoriji, *Starohrv. prosvjeta* 3. ser. 10 (1968) T. 3: 1. Na tej posodi so vsa polja med spiralo

bila prekrita z debelo plastjo rdeče inkrustacije. Žal je ta pod vplivom zraka odpadla.

⁸² J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) 44.

⁸³ Med te nedvomno poleg kupe na nogi pridejo v poštev na prvem mestu vrči.

⁸⁴ Ibidem.

Na začetku obravnave tega gradiva smo omenili, da se deli na tri periode. Poleg zgoraj obdelanih dveh skupin ne glede na njihove posamezne razvojne stopnje, so med gradivom tudi izraziti bronastodobni elementi, ki označujejo tretjo tu zastopano periodo. Ker pa gradivo iz tega časa ne spada v to razpravo, ga ne bomo na tem mestu omenjali.

Jermanova ali Ajdovska jama na Pijavškem — okolica Krškega

Gradivo Jermanove jame na Pijavškem, ki ga hrani Posavski muzej v Brežicah, je pri obdelavi pokazalo, da ni enotno v kulturnem oziru. Najstarejši del pripada alpskemu faciesu lengvelske skupine s temile oblikami:⁸⁵

a) Skodela s cilindričnim zgornjim in usločeno zoženim spodnjim delom. Na ustju ima jezičaste horizontalne vzbokline. Dno je bilo verjetno ravno.⁸⁶ Nekateri manjši primeri imajo trakasto ušesce, ki sega od ustja do največje periferije.⁸⁷ Drugi imajo ustje rahlo nazaj potegnjeno in na vratu po par gumbastih plitkih aplikacij.⁸⁸

b) Bikoničen lonec istega tipa samo z usločenim vratom in z eno ali dvema trakastimi ušesci, ki sta vezali rame z vratom ali ustjem.⁸⁹

c) Kupe na visokih votlih cilindričnih nogah.⁹⁰

č) Zajemalke z dulcem za nasajanje ročaja.⁹¹

d) Kladivaste sekire in nekaj kremenih odbitkov in fragmetov nožev.⁹²

e) Koščene jagode in dve apnenčasti aplikaciji.⁹³

f) Večja glinasta utež prstanaste oblike.⁹⁴

Takim oblikam posod pripadajo brez dvoma tudi drugi keramični fragmenti. Nekateri primeri so povsem prevlečeni z rdečo ali črno barvo. Ornamentika odkritih posod je iz skupin poševnih, vertikalnih ali neorganiziranih črt, narejenih v žlebljeni tehniki, večinoma razvrščenih na ramenu; toda so tudi na vratu. Samo v enem primeru je podan ornament v obliki šrafiranih trikotnikov. To ornamentiko dopolnjujejo poševni plitki vbodi.⁹⁵

Od te skupine se ločijo:

a) Trije manjši vrčki z ročajem, ki presega ustje ter s sfernim dnom.⁹⁶

b) Konične terine z rahlo usločenim vratom in neznatno izvlečenim ustjem in ravnim dnom. Ornamentirane so s šrafiranimi trikotniki, narejenimi v grobem brazdastem vrezu.⁹⁷

c) Ovalno jajčasti večji lonci z gladkim zgornjim delom. Spodnji je ornamentiran v tehniki barbotina. Rob ustja je zavihan in okrašen z odtisi prstov.⁹⁸

Glede na oblike keramike, ki jih je dalo kolišče na Resnikovem prekopu, se domneva, da so ti elementi mlajši.⁹⁹

Kolišča pri Igu

Kolišča pri Igu, kot je do danes dognano, imajo naselbinski značaj. Čeprav je na različne načine ugotovljeno, da ni odkrito na tem najdišču v horizontalni strati-

⁸⁵ P. Korošec, M. Uršič, Neolitske in eneolitske ostaline iz okolice Krškega, *Poročilo* 2 (1965) 55 ss.

⁸⁶ Ibidem T. 8; 7; 4.

⁸⁷ Ibidem T. 5: 1.

⁸⁸ Ibidem T. 6: 1.

⁸⁹ Ibidem T. 6: 3.

⁹⁰ Ibidem T. 9: 1.

⁹¹ Ibidem T. 5: 5, 6.

⁹² Ibidem T. 2: 3; 9: 2; 7: 2, 5.

⁹³ Ibidem T. 7: 3; 3: 7, 8.

⁹⁴ Ibidem T. 5: 4.

⁹⁵ Ibidem T. 6: 3.

⁹⁶ Ibidem T. 3: 1—3.

⁹⁷ Ibidem T. 7: 1, 2; 5: 2.

⁹⁸ Ibidem T. 4: 1.

⁹⁹ Ibidem 70.

grafiji samo eno kolišče, se kljub temu gradivo obravnava v celoti, deljeno na dve kulturni skupini. Navzlic dejstvu, da so odkrite najdbe večkrat v znanstveni literaturi obravnavane in da je nedavno del njihovega gradiva, ki ga hrani Narodni muzej v Ljubljani, katalogsko obdelan, so še vedno možnosti za nadaljnji študij. Glede na to, da je to najdišče izredno pomembno za kulturno obravnavo postneolitkega časa, bomo kratko ponovili vse njegove značilnosti in jih celo dopolnili z nekaterimi primeri, ki so v Prirodoslovnemu muzeju na Dunaju (T. 3—6).^{99 a}

Najstarejši del gradiva, ki je zaradi lažjega spoznavanja zaznamovan kot skupina Ig I, predstavlja vzhodnoalpsko varianto kulture imenovane slavonski kulturni krog. Od te skupine je procentualno v kronološko razvojnem oziru najštevilnejše zastopana njena zrela faza. Vendar je poleg tega določeno število keramike, ki kaže bolj ali manj izrazito starejšo stopnjo razvoja. Razen že omenjenih steklenic,¹⁰⁰ kup na nogi, skodelic z močno navznotraj upognjenim ustjem, plastične vzbokline na največji periferiji in podobno, danes ko dobro poznamo kulturni krog, od katerega so prevzeti ti elementi, lahko k tem primerom prištejemo še majhne vrčke,¹⁰¹ skodelice z ostro profilacijo na največji periferiji, bikonične ropotuljice¹⁰² in konične posodice¹⁰³ z dulcem ali s štirimi jezički na ustju. Tudi ornamentalni elementi, čeprav že metopno oblikovani, kažejo na teh posodah določeno nerazvitost v motivu.¹⁰⁴ S temi pojavi je nedvomno, da je tudi med tem gradivom v razvojnem procesu te skupine nek starejši kulturni segment. Ali so poleg teh med gradivom bili še posamezni nespremenjeni elementi starejših kultur tega območja po gradivu, s katerim do sedaj razpolagamo, se ne da soditi. Glede na fragment z usločeno zoženim spodnjim delom ter na barvanje posameznih atipičnih form in podobno bi lahko domnevali, da so bili zastopani tudi takšni primeri.¹⁰⁵

Ta kulturna skupina je kronološko postavljena paralelno s tipom Retz v Avstriji in baden-pécelsko skupino Panonije, vzhodnega dela Slavonije in Srema.¹⁰⁶ Že ta dolgi časovni razpon trajanja naselbine na tem delu Ljubljanskega barja govori v prid domnevi, da je razlikovati večje število razvojnih faz njene materialne kulture. Potemtakem bi lahko gradivo v skupini Ig I že na podlagi teh elementov razdelili v dve fazi:

a) v starejšo, kjer so se, kot smo že omenili, ohranili posamezni arhaični pojavi, ki kažejo na začetno razvojno stopnjo te skupine in

b) v mlajšo, tj. zrelo fazo, v kateri so se forme kakor tudi ornamentika polno razvili.

Je pa še določeno število keramike, katero bi lahko pripisali tretji, dekadentni razvojni fazi, toda zaradi majhnega števila takih pojavov je težko dokončno sklepati, ker je možno, da so takšni pojavi le naključni.

Na podlagi teh elementov lahko sklepamo, seveda z neko rezervo, da s pojavom skupine Ig II preneha prva skupina na tem kolišču. K odnosom med tema skupinama se bomo kasneje povrnili pri obravnavanju splošnega problema o kronologiji.

^{99 a} Gradivo mi je dal na razpolago tedanji doc. dr. K. Kromer, za to se mu najlepše zahvaljujem.

¹⁰⁰ P., J. Korošec, *Katalog Iga* (1969) T. 3: 6.

¹⁰¹ Ibidem T. 29: 4, 5, 8.

¹⁰² Ibidem T. 3: 4.

¹⁰³ Ibidem T. 48: 8; 68: 3—6, 12, 14 itd.

¹⁰⁴ Ibidem T. 25: 6; 32: 1, 2.

¹⁰⁵ Ni izključeno, da so nekateri primeri med gradivom, ki je deponirano v Gradcu in na Dunaju. Najnovejša sondiranja so pokazala, da so pri prvih raziskavah bili pobrani večinoma samo ornamentirani primeri in v glavnem bolj ali manj cele posode.

¹⁰⁶ Ibidem 23.

Druga kulturna skupina, ki je zastopana na teh koliščih, je za boljšo ločitev od prejšnje zaznamovana kot skupina Ig II. Ta skupina pripada nekemu kulturnemu krogu, ki še ni dovolj raziskan in glede na druge pojave se na Ljubljanskem barju pojavlja v lokalni varianti.¹⁰⁷

Keramični inventar te skupine se odlikuje s kroglastimi amforami in vrči, ki se v zgornjem delu končujejo s cilindričnim ali lijakastim vratom, spodaj pa s sferno sploščenim dnom in omfalosom na sredi. Isto dno imajo tudi polkroglaste kupe in terine, medtem ko se skodele končujejo s cilindričnim, nekoliko usločnim zgornjim delom. Odlika te skupine so trakasti ročaji ter subkutana horizontalno perforirana ušesca. Ornamentika je speljana z drobnimi vbodi in žigosanjem z obvito žico na ostrem predmetu v obliki noža ali podobno.¹⁰⁸

Gradivo te skupine se javlja na iških koliščih z že razvitimi formami in kaže s svojim inventarjem, če izločimo varianto licenske keramike, samo eno razvojno fazo, ki je po vsem sodeč trajala na našem kolišču le malo časa.

Gradivo te skupine kaže v oblikovnem in ornamentalnem oziru bolj ali manj tesno povezavo s sorodno jadransko skupino,¹⁰⁹ s skupino Kizapostag, dalje z wieselburško-gata in tipom Oggau-Loretto. V isti meri določene veze so tudi s skupinami italškega območja.¹¹⁰ Pri analizi posameznih elementov poleg že omenjene litzenske keramike¹¹¹ se pojavljajo v njenem krogu elementi zvončaste čaše maritimnega tipa.¹¹²

Predjama

Jama v Predjami spada med tista najdišča, ki so bila takoj po prvi svetovni vojni raziskana po metodah amaterjev pod strokovnim vodstvom.¹¹³ Najsi je bil pri teh raziskavah uporabljen navidez strokovni sistem, so vendar ostali marsikateri momenti nejasni in v mnogih primerih nezanesljivi.¹¹⁴ Iz teh vzrokov je tudi gradivo obdelano po sistemu tipologije, kar je navsezadnje bilo edino mogoče. Obravnavali so ga kot celoto, čeprav so bili zapaženi utemeljeni starejši in mlajši tipološki in časovni razločki.¹¹⁵

Najstarejša plast te jame je pripisana eneolitiki s tem, da imajo nekateri elementi izrazit neolitski značaj. Zaradi inačice lengyelske skupine na vzhodnoalp-

¹⁰⁷ Čeprav so bili posamezni poskusi določati ime in kulturni razvoj te skupine, vendar glede na njeno širjenje ter na nekatere druge momente so taki nazivi neustrezni. (S. Dimitrijević, Die Ljubljana Kultur, Problem des Substrats, der Genese und der regionalen Typologie, *Arch. Jugoslavica* 8 [1967] 13 ss).

¹⁰⁸ P., J. Korošec, *Katalog Iga* (1969) 35 ss, T. 34—36: 1—6, 8—10; 37: 1; 40: 3; 42: 2; 38: 2—5, 7, 9; 49: 2, 6, 12; 33; 54: 1—8, 10—13; 55: 1—10 itd.

¹⁰⁹ P. Korošec, Neka pitanja oko eneolita Dalmacije, *Arch. rad. i raspr. JAZU* 2 (1962) 213 ss.

¹¹⁰ P. Korošec, Kulturna opredelitev materialne kulture na koliščih pri Igu, *Arch. vestnik* 9-10 (1958-59) 94 ss. Dalje P. Korošec, *Arch. vestnik* 9-10 (1958-59).

¹¹¹ P. Korošec, Keramika z licensko ornamentiko (Litzenkeramik) na Ljubljanskem barju, *Arch. vestnik* 8 (1957) 9 ss.

¹¹² P. Korošec, Neke pojave u istočnoalpskom području u vezi sa zvonastom čašom sjeverne Italije, *Arch. rad. i raspr. JAZU* 4-5 (1967) 299 ss.

¹¹³ J. Korošec, *Arheološke ostaline v Predjami*, Razprave 1. raz. SAZU 4/1 (1956) 4. Dalje J. Korošec, *Predjama* (1956).

¹¹⁴ Ibidem 7.

¹¹⁵ Ibidem 17. Danes je pri ponovnem pregledu gradiva in glede na dobro poznavanje alpskega faciesa lengyelske skupine možno marsikatero elemente izločiti, ki naj bi pripadali tej skupini, čeprav neki posebni lokalni inačici.

skem območju se lahko opravijo nekatere kulturne korekture in bolj precizne kronološke opredelitve najstarejših tu zastopanih kulturnih elementov.

Med kremenim gradivom zbuja posebno pozornost majhne puščice z zajedo, ki so najdene v najnižjih plasteh.¹¹⁶ Nekatere od njih se odlikujejo z neznatnim številom retuš (T. 7: 6, 7), oziroma dajo videz navadnega odcepka, ki je le ob robovih nekoliko retuširan. Tako tehniko kažejo tudi posamezni primeri s trnom (T. 7: 8).¹¹⁷ Analogne izdelave in oblike so med tovrstnimi najdbami s kolišča ob Resnikovem prekopu¹¹⁸ in z Lubnika,¹¹⁹ kar izpričuje, da časovno pripadajo v fazo naše lengyelske skupine. Verjetno, da lahko tej fazi pripišemo tudi nekaj kremenih nožev in strgal, ki na vzhodnoalpskem ozemlju ne bi mogli spadati v bronasto obdobje.

Od kamenih izdelkov spadajo nedvomno v isti čas kladivaste sekire štirioglatega preseka, s širokim čelom.¹²⁰ Tudi ti elementi z nekaterimi izjemami, ki so v višje plasti prišli sekundarno, izhajajo v glavnem iz najnižjih nivojev.

Najsi je pri keramičnem gradivu glede same tehnike izdelave, težko napraviti precizno kronološko opredelitev in izločiti najstarejše elemente, ker se faktura ne samo razlikuje od fakture, ki jo poznamo na drugih najdiščih omenjene skupine, temveč ker se obdrži skoraj vso prazgodovinsko obdobje.¹²¹ Čeprav je v tipološkem oziru določen konzervativizem, je nedvomno, da posamezni fragmenti pripadajo posodam, katerim se pripisuje kot spremstveno gradivo kladivasta sekira. Med take sodijo fragmenti nekaterih koničastih skodel s cilindričnim ali z nekoliko usločenim vratom,¹²² bikonične z rahlo usločenim ustjem.¹²³ Nekateri primeri imajo na največji periferiji karakteristične jezičaste aplikacije (T. 7: 1).¹²⁴

Vsi omenjeni primeri so neornamentirani in s tem zelo blizu gradivu najstarejše kulturne faze lubniških jam ter podobnih z najdišča na Ptujskem gradu. Zanimivo, da med gradivom ni karakteristične zajemalke z dulcem za nasajanje ročaja podobno kakor v lubniških jamah. Od drugih najdb tega kulturnega horizonta lahko omenimo tudi določno število biserov, predvsem biserov iz kamna, kosti ali iz fosilne školjčne lupine cilindrično ploščate oblike¹²⁵ kot jih pozna Ajdovska jama pri Nemški vasi in Jermanova jama na Pijavskem.¹²⁶

Od te skupine se ločijo na prvem mestu majhne puščice z zajedo, visoke trikotaste puščice s trnom (T. 7: 6—8). Oba tipa se odlikujeta s celopovršinskimi obojestranskimi retušami.¹²⁷ S tipološkega gledišča je danes dognano, da se taki pojavi vežejo za kulturni krog zahodnega Mediterana, že glede na forme ter analogne tehnike izdelave.¹²⁸ Od kamenih predmetov spremlja te kladivasta sekira z zoženim čelom, ki predstavlja nekoliko starejšo razvojno stopnjo od iških pojavov.

V ta kulturni segment spadata upravičeno dva večja fragmenta vrča (T. 7: 4)¹²⁹ in lonca.¹³⁰ Pri teh primerih ne smemo pozabiti na formo vrča, ki je bolj kroglasto

¹¹⁶ Ibidem 27, T. 41: 1—5; 20: 1, 3—5.

¹¹⁷ Ibidem T. 20: 2; 41: 10.

¹¹⁸ J. Korošec, *Poročilo* (1964) T. 5: 1; 6: 6.

¹¹⁹ F. Leben, *Acta carsologica* 3 (1963) T. 14: 3; 20: 15.

¹²⁰ J. Korošec, *Predjama* (1956) 30, T. 21: 2; 41: 4.

¹²¹ Ibidem 18.

¹²² Ibidem T. 35: 13; 40: 14, 15, 18, 19, str. 20.

¹²³ Ibidem T. 35: 7.

¹²⁴ Ibidem T. 10: 6.

¹²⁵ Ibidem T. 31: 2.

¹²⁶ J. Korošec, *Razprave 1. raz. SAZU* 3 (1953) 78, T. 18: 1, 3. P. Korošec, M. Uršič, *Poročilo* 2 (1965) T. 7: 3.

¹²⁷ J. Korošec, *Poročilo* (1964) T. 20: 6—8; 41: 7—9.

¹²⁸ P. Korošec, *Arh. rad. i raspr. JAZU* 4—5 (1967) 306 ss in 311 ss.

¹²⁹ J. Korošec, *Poročilo* (1964) T. 8: 1.

¹³⁰ Ibidem T. 8: 2.

bikonična z rahlim prehodom ramena v skoraj koničast vrat. Na posodi je ornamentiran trakast ročaj, ki veže rame in ustje, katerega rob nekoliko presega. Ornamentika je v obliki visečih šrafiranih trikotnikov na največji periferiji, medtem ko so na vratu skupine vertikalnih črt. Če analiziramo sam način ornamentiranja, bomo zapazili, da je delno v navadnem, delno pa v drobnem brazdastem vrezu; dopolnjen je z navadnimi vbodi. Čeprav se taka ornamentika navezuje na ornamentiko skupine Ig I v širšem smislu, vendar neomejeni motivi, kot jih najdemo na fragmentu lonca, kažejo še nepopolno formiran motiv. Sama forma posode ter tip ornamenta na vrču kažeta veliko analognost s podobnimi posodami iz lubniških jam.

Tudi za drugi fragment s podobno ornamentiko lahko enako sklepamo.¹³¹ Fragment pripada posodi, ki je imela, sodeč po ornamentu en ali pa dva ročaja. Tudi pri tem primeru govori profilacija posode¹³² za mlajšo obliko, enako kot zgornji primer. S podobno ornamentiko je najdenih še nekaj fragmentov (T. 7: 3, 5), ki se jim ne more dognati oblika posode razen enega, ki se lahko pripiše polkroglasti posodi z neznatno izvlečenim ustjem (T. 7: 2). Med drugimi keramičnimi predmeti so vretena ploščate oblike, od teh so neka ornamentirana z brazdastim vrezom na zgornji ploskvi.

Isti kulturni fazi tega najdišča, toda nekoliko mlajši stopnji pripadajo terine bolj kroglaste oblike z nizkim vratom, rahlo izbočenim ustjem, z ostrim klekom na največji periferiji in s subkutano vertikalno ali horizontalno perforiranimi ušesci.¹³³ Tudi ta tip posode ima pristne analogije med keramičnimi oblikami, odkritimi v lubniških jamah.¹³⁴

Verjetno, da tej kulturni fazi predjamske jame pripada še določeno število drugih fragmentov, toda ker še ne poznamo pravega kulturnega razvoja južnih področij in delno tudi kraškega območja v periodi med neolitikom in bronasto dobo, je težko izpeljati precizno klasifikacijo.

Neglede na te in neke druge pomanjkljivosti, ki jih kaže našeto gradivo iz te jame, tudi to, kar je podano, zadostuje, da se nakažejo določeni vplivi in približne kulturne komponente, ki do sedaj niso bile znane. Potemtakem lahko sklepamo, da tudi na tem področju ob koncu neolitika lahko naletimo na alpski facies lengyelske skupine. Ali pripada tudi to področje njenemu ožjemu kulturnemu krogu ali pa neki njeni varianti, se bomo tega vprašanja dotaknili v kasnejšem obravnavanju.

Ptujski grad, Ptuj

Med bogatim prazgodovinskim gradivom tega najdišča pripada neko število tudi kasni neolitski periodi, tj. času trajanja alpskega faciesa lengyelske in času slavonske skupine.¹³⁵ Ker je od teh dveh skupin za starejšo že opravljena bolj podrobna opredelitev, bo naša pozornost posvečena elementom mlajših kulturnih pojavov tega časa.

Kot je že poudarjeno, je zaradi večkratne nivelacije zahodnega grajskega platoja in zaradi neprekinjene naselitve težko zaslediti stratigrafske momente, ki bi nakazovali relativno kronološko razmerje med posameznimi najdbami raznih obdobij na tem najdišču.¹³⁶ Glede na ta moment je gradivo izloženo po sistemu tipologije oblik ali ornamentov, čeprav je verjetno še določeno število, ki ga je za danes iz raznih vzrokov nemogoče klasificirati.

¹³¹ Verjetno tej posodi pripada fragment na T. 7: 6.

¹³² Ibidem T. 33: 1.

¹³³ Ibidem T. 10: 5; 33: 8; 34: 8—10.

¹³⁴ F. Leben, *Acta carsologica* 3 (1963) T. 9: 5, 9 in dr., ki niso ilustrirani.

¹³⁵ J. Korošec, *Poročila* 2 (1965) 5.

¹³⁶ Ibidem 6.

Pri tej obdelavi je vzeta v poštev izključno le keramika, čeprav je gotovo za to periodo, da bi lahko našli tudi določene elemente med koščenim, roženim in kamnitim gradivom, zlasti med sekirami s prevrtano luknjo za ročaj.¹³⁷

Arhitektonski elementi, čeprav je izpričano, da je na tem hribu bila naselbina, niso bili najdeni. Večji del keramičnih fragmentov je bil najden sicer v bližini ognjišč (št. II, III, VII–IX, XII, XVIII, XXII), toda lahko trdimo, da najbolj verjetno nobeno od njih ne pripada tej fazi. Pri raziskavah se je le dognalo, da je bil del najdb v določeni meri nakopičen na vzhodnem delu planote.

Med odkritim gradivom te skupine je najštevilnejša kupa na nogi, njen spodnji ali njen gornji del. Po nogah sodeč, je vrsta variant, od votlih koničnih, bolj nizkih, cilindričnih, ob straneh nekoliko stisnjenih v obliki križa, do polno delanih okroglih in v obliki križa. Zgornji del je bil koničen in v enem primeru z bolj polkroglastim dnom. Rob zgornje posode je lahko vodoraven, poševno navzven odrezan, bolj ali manj navznotraj odebeljen. Večina fragmentov je bila ornamentirana znotraj ustja in bolj redko z zunanje strani (T. 8; 11: 1, 2, 4–6; 14: 1–4; 15: 1, 4, 5, 7).

V drugi keramični skupini so posode, ki po svoji obliki sodijo k amforam. Zanje je značilen cilindričen vrat, različno usločen z navzven upognjenim ustjem. Spodnji del je bil bolj kroglaste oblike. Najdeni primeri so večinoma ornamentirani po vratu in ramenu posode (T. 11: 1; 12).

Zelo podobne amforam so terine, le da imajo širše ustje in po večini tudi širok trakast ročaj, ki je vezal rame in verjetno rob ustja (T. 10: 9; 11: 4, 9, 10; 15: 3). V kolikor so te posode bile ornamentirane, sodimo po najdenih fragmentih, da so bile okrašene na ramenu in včasih tudi po ročaju.

Poleg terin se pojavljajo tudi skodele, ki so se razlikovale le po tem, da so bile nekoliko manjše (T. 11: 3, 4, 6; 13: 3).

Samo v enem primeru je najden vrč s cilindričnim vratom, ki se ostro loči od ramena in se zgoraj končuje z nekoliko navzven zavihanim ustjem. Spodnji del posode je bikoničen z ravnim dnom. Rame in ustje veže trakast ročaj, ki je nekoliko višji od zgornjega roba posode (T. 15: 2).

Verjetno tej kulturni skupini pripadajo zajemalke s polno delanim ročajem (T. 10: 10; 15: 6). Ornamentika je izpeljana v tehniki navadnega, brazdastega vreza, ki je zelo redko še v kombinaciji s plitkimi poševnimi vbodi, tako da delajo vtis nábobčanih črt. Motivika je zelo preprosta in v glavnem iz paralelnih črt, dopolnjenih s trikotniki, ki so delno ali popolnoma šrafirani. Vsi ornamentí so bili izpolnjeni z belo inkrustacijo.

Po naštetih elementih je nedvomno, da spada opisana keramika v širšem pomenu besede v krog slavonske kulturne skupine oziroma kroga, v ožjem pa v njeno vzhodnoalpsko varianto. To nam predvsem nalaga delno ornamentika in v splošnem omenjene oblike posod, med katerimi, kot smo omenili, prevladuje kupa na nogi. Čeprav razpolagamo z relativno majhnim številom okrašenih fragmentov, ornamentika v primerjavi s skupino Ig I, po tehniki in motiviki, razen pri nekaterih primerih ne kaže iste dovršenosti in v določeni meri odstopa. Motivi, ki se razlikujejo, kažejo določeno konzervativnost, najsi so glede na starejše predloge že prevzeli bolj popolno razvojno stopnjo. V konceptu so obdržali obliko lomljenega traku, ki ga lengyelska skupina alpskega faciesa izvaja z neomejenimi skupinami poševnih vrezov in podobno. Na naših primerih prevladujejo različno šrafirani trikotniki v vezanem nizu, narejenem

¹³⁷ J. Korošec, *Ptujski grad* (1951) sl. v tekstu 103, 105 in 108.

v navadnem vrezu, ki je lahko včasih še obogaten z vbodi. Čeprav tehniko brazda-stega vreza lahko jemljemo na našem najdišču kot njegovo mlajšo obliko, ostane koncept ornamentike isti. Tudi njena razvrstitev na posodah v dobršni meri spominja na starejše predloge.

Iste oblike lahko spremljamo tudi med oblikovnimi elementi posod. Razen nekaterih mlajših form, kot so vrč, kupe z odebeljenim in navznotraj potegnjenim ustjem (T. 10: 1, 2, 4, 6, 8; 14: 1), nanje se bomo lahko kasneje še vrnili, večji del kaže oblike, ki imajo svoj izvor v starejši keramiki vzhodnoalpskega področja. Med take sodijo poleg kup na nogi tudi amfore in skodele. Medtem ko se pri zadnjih dveh oblikah izgublja ostra profilacija največje periferije in se ročaj poveča, obstaja med nogami kup določena razlika. Poleg tipa cilindrične noge, ki po svoji konstrukciji in ornamentiki sodi med prehodne variante,¹³⁸ in polnih nog v obliki križa, ki imajo najbližje analogije v podobnih posodah skupine Ig I, zlasti priteguje pozornost noga neke kupe, najdene na ognjišču št. XVII. Njena oblika križa je dosežena s široko vertikalno vdolbino, podobno kot jih imajo nekatere noge kup iz kroga pécelske skupine.¹³⁹

Roška špilja, Skocjan

To jamo omenjajo kot do sedaj najzahodnejše sistematsko raziskano najdišče na ozemlju Slovenije, kjer so dognani elementi, ki kažejo določeno povezavo z alpsko inačico lengyelske skupine. J. Korošec je opozoril, da so med gradivom, ki so ga izkopali v prvi kampaniji 1958. l.,¹⁴⁰ primeri, ki kažejo na določeno sorodnost v ornamentiki in deloma v obliki posameznih posod. Tem fragmentom keramike prišteva še del kremenega in kamenega gradiva, ki je izrazito mlajši, vendar še vedno neolitski.¹⁴¹

Med temi elementi zbuja posebno pozornost strelca z zajedo in z obojestranskimi retušami po vsej površini.¹⁴² Oblike teh strelcev so zelo tesno povezane z analognimi primeri iz kroga alpskega faciesa lengyelske skupine. Vendar je razlika v tem, da roški primer kaže s svojimi retušami bolj razvito stopnjo, ki jo lahko privedemo v zvezo z vplivom kultur apeninskega polotoka čez severovzhodno področje Italije. Tako kažejo bolj razvito formo z enakimi retušami tudi nekateri tu odkriti noži.¹⁴³

Čeprav do sedaj ne najdemo med objavljenim gradivom klasične oblike omenjene kulturne skupine, je nedvomno da posamezne pojave lahko vezemo z njenim vplivom. Če ta obstaja, potem je z drugimi najdišči verjetno do stika prišlo v mlajši stopnji.

Vinomer pri Metliki

Sondiranja na eni terasi na »Pristavi« so pokazala, da je na tem mestu bila nekdanja prazgodovinska naselbina.¹⁴⁴ Čeprav so bile od stanovanjskih poslopij ohranjene samo jame, tlak, kosi sten in luknje kolov, prepričljivo govore o nadzemnih

¹³⁸ P. Korošec, *Zbornik Mat. srp.* 28 (1960) 7.

¹³⁹ J. Banner, *Die Pécelers Kultur*, Arch. Hung. NS 35 (1956) 114, T. 89: 39.

¹⁴⁰ F. Leben, Poročilo o izkopavanjih v Roški špilji leta 1955, *Arh. vestnik* 7 (1956) 242, opom. 1. Dalje F. Leben, *Arh. vestnik* 7 (1956).

¹⁴¹ J. Korošec, *Drulovka* (1960) 42, glej opom. 15 a. J. Korošec, Neolit na

Krasu in v Slovenskem Primorju, *Zgod. časopis* 14 (1960) 10 ss in opom. 51, 52.

¹⁴² F. Leben, *Arh. vestnik* 7 (1956) T. 7: 4.

¹⁴³ Ibidem T. 7: 7, kot to opozarja že J. Korošec, *Zgod. časopis* 14 (1960) opom. 54.

¹⁴⁴ R. Ložar, Neolitske stanovanjske jame v Vinomeru, *Glasnik muz. druš. za Slovenijo* 27 (1941) 127.

stavbah.¹⁴⁵ Medtem ko je tlak bil iz nabite zemlje, so bile stene narejene iz protja in vej, obmetanih z ilovico. Po prostoru, ki ga obsegajo fragmenti tal in sten, se domneva, da je bilo poslopje veliko $2,5 \times 4,0$ m. Večji del fragmentov keramike in druge najdbe so bile izkopane pri oranju in rigolanju. Ležali so po vsej površini izkopane zemlje. Od jam, ki so jih zasledili pri arheoloških delih, je samo jama »d« vsebovala poleg ogljenine še nekaj fragmentov keramike in kremenega orodja v zemlji.¹⁴⁶

Pri obdelavi tu najdene keramike je prišteta deloma alpskem faciesu lengyelske skupine in deloma za to področje mlajši stopnji skupine Ig I slavonskega kulturnega kroga.¹⁴⁷

Med lengyelske elemente s tega najdišča spadajo posode z dulcem, verjetno skodele s širokim trakastim ušescem, ki je lahko pod samim robom ali pa na največji periferiji na posodah z ostrim klekom in zoženim spodnjim delom. Od posod z usločeno zoženim spodnjim delom omenjamo čaše. Za posode je značilno, da imajo zelo pogosto okrašeno ustje s poševnimi vrezi. Tak okras je tudi na skodelah z usločnim vratom in rahlo lijakasto razširjenim ustjem ter zoženim spodnjim delom. Na največji periferiji je plastično rebro z odtisi prstov.¹⁴⁸

Čeprav nekateri elementi te keramike kažejo povezavo z našo skupino, barvane keramike, žlic s tulci za ročaj, kladivastih sekir¹⁴⁹ ter nekaterhi drugih oblik, ki so v splošnem vodilne za našo skupino, jih med vinomerškim gradivom ni.¹⁵⁰ Tak pojav bi lahko glede na nekatere mlajše oblikovne variante tolmačili kot mlajšo stopnjo te skupine v času, ko so arhaični elementi že v določeni meri izginili. Toda pri tem ne smemo pozabiti, da moramo računati tudi v določeni meri z vplivom jugovzhodnih pokrajin, katerih skupina že kaže v tej fazi v svojem inventarju drugačno komponento, kot istočasna faza vzhodnoalpskega območja.¹⁵¹ Ali je ta pojav lahko le naključje, morajo pokazati nove raziskave.

Kot drugo kulturo, ki je tu zastopana, smo omenili alpsko varianto slavonske skupine. Tudi ta navzlic nekaterim zelo izrazitim elementom tega kroga odstopa od klasičnih oblik posod in ornamentov.¹⁵² Tako kaže pri iskanju analogij najbližje zveze s pojavi te vrste z najdišč južnih področij, kamor sodijo predvsem kraške jame.¹⁵³ Če jih primerjamo s klasičnimi formami, so kronološko mlajši pojavi in na naselbini v Vinomeru so verjetno nadaljevanje neke starejše stopnje. Čeprav med gradivom te stopnje nimamo elementov kupe na nogi, je le ta prisotna s fragmenti keramike, ornamentirane s šrafiranimi trikotniki v dveh vrstah, tako da je medprostor izpolnjen s cikcakastimi trakovi.¹⁵⁴ Tako ornamentirana keramika je najmlajši pojav onih najdišč, kjer je zastopana mlajša faza lengyelske skupine.¹⁵⁵ Po tem bi lahko sklepali,

¹⁴⁵ Ibidem 128.

¹⁴⁶ Ibidem 128.

¹⁴⁷ P. Korošec, *Zeitliche und kulturelle Einteilung einiger Funde aus Vinomer, Munera Archaeologica Iosepho Kostrzewski ded.* (Poznań 1963) 129 ss. Dalje P. Korošec, *Munera Arch. I. Kostrzewski* (1963).

¹⁴⁸ Ibidem T. 3: 6; 2: 7; 3: 1, 4, 5; 2: 10; gradivo, ki ima pristne analogije v nekaterih severnojadranskih najdiščih.

¹⁴⁹ Ibidem 136.

¹⁵⁰ Kot so vsi tipi loncev ali drugih posod z usločeno zoženim dnom, dalje

kupe z visokimi koničnimi ali cilindričnimi nogami in podobno.

¹⁵¹ S. Dimitrijević, *Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji, Opuscula arch.* 5 (1961) sl. C: 1, 12, 15, 17; E itd.

¹⁵² P. Korošec, *Munera Arch. I. Kostrzewski* (1963) 129 ss.

¹⁵³ F. Leben, *Stratigrafija in časovna uvrstitev jamskih najdb na Tržaškem Krasu, Arh. vestnik* 18 (1967) T. 1 ss.

¹⁵⁴ P. Korošec, *Munera I. Kostrzewski* (1963) T. 2: 3, 5.

¹⁵⁵ P. Korošec, M. Uršič, *Poročila* 2 (1965) 68 ss.

da je bila po elementih, s katerimi danes razpolagamo, naselbina na »Pristavi« v Vinomeru naseljena od konca lengyelske skupine do mlajše faze slavonske kulturne skupine, ki sega že v bronasto periodo.¹⁵⁶

Iz zgoraj izpeljane kulturne klasifikacije gradiva naših najdišč z večslojnim kulturnim sedimentom ter po ustaljeni kronologiji sosednih pokrajin je nedvomno, da sta se za časa eneolitika širili na območju Slovenije slavonska ter kultura, kateri pripada skupina Ig II. Po kronološkem vrednotenju naše lengyelske skupine je ravno-tako ugotovljeno, da njen konec sega tudi v okvir te periode.

Ne glede na kronološke in razvojne stopnje je vzhodnoalpski facies lengyelske skupine do sedaj najbolj sistematsko raziskan med vsem skupinami, ki se javljajo v tej periodi. Poleg obravnavanih in sploh še neobjavljenih najdišč¹⁵⁷ je še znan na kolišču ob Resnikovem prekopu in z vrsto posameznih najdb, kot so kladivaste sekire, zajemalke z dulcem za nasanje ročaja in dr.¹⁵⁸ Čeprav so te zadnje le slučajne najdbe, so velikega pomena, ker označujejo območje, na katerem se ta skupina širi. Tako lahko danes z gotovostjo trdimo, da zajema Štajersko, Gorenjsko in Dolenjsko. Na zahodu sega delno tudi na območje Krasa.

V kulturnem oziru ni odkrita za danes v tem delu Slovenije starejša skupina. Glede na to praznino se postavlja vprašanje, ali predstavlja njen pojav na tem območju novo skupino, ki so jo prinesli neki novi nosilci, ali pa skupino nastalo s procesom zlivanja dela starejših do sedaj še neznanih elementov in dela nekaterih novih, ki naj bi prišli iz drugega kulturnega kroga. Z nepoznavanjem starejše kulturne skupine je ravno tako možna hipoteza, da je nastala z notranjim razvojnim procesom nam še neznanega kulturnega izraza, ki naj bi bil na teh področjih pred njo ali katere razvoj je izvršen drugod in so se njeni nosilci v končni fazi doselili.

Glede na elemente, ki predstavljajo to skupino, je razvidno, da vsi ne izhajajo iz istega izvora. Že J. Korošec je pri svojih številnih obravnavah te materialne kulture ločil določeno število in ga je po izvoru povezal z jadranskim kulturnim krogom.¹⁵⁹ Na podlagi teh je podčrtal, da je ta skupina elementov zelo pomembna komponenta naše kulturne skupine.¹⁶⁰ Prav tako je dognal, da iz njega ne izhajajo, ne glede na vrsto variant, koničaste skoraj kot krožnik plitke kupe na cilindrični ali konični votli nogi.¹⁶¹ V tej sredini ne najdemo genetične povezave za bikonično podolgovate amfore, kakršne so bile odkrite v Ajdovski jami. Oba pojava sta elementa, ki ne-

¹⁵⁶ Danes, ko poznamo ta razvojni proces, lahko bolje dopolnimo nekdanje domneve (P. Korošec, *Munera I. Kostrzewski* [1963] 137).

¹⁵⁷ Zreče, Brezje pri Zrečah, Zbelovo pri Ločah, Brinjeva gora (gradivo je v Pokrajinskem muzeju v Mariboru); glej tudi J. Korošec, *Drulovka* (1960) 41 ter opom. 8–11.

¹⁵⁸ P. Korošec, *Prazgodovinska gomila v Pavlovi vasi pri Tržiču na Dolenjskem*, *Poročilo* 2 (1965) 74 ss, T. 2: 3 a, b. T. Bregant, Nekaj novih elementov alpskega facies lengyelske kulture pri Bevkah na Ljubljanskem barju, *Arh. vestnik* 20 (1969) 149 ss. Nekaj gradiva te kulturne skupine hrani tudi Gorenjski muzej v Kranju, Pokrajinski muzej v Ptuj in dr.

¹⁵⁹ J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) 15 ss, kjer pravi »Čeprav sem nekdaj menil, da je kot baza služila butmirska amfora butmirske skupine⁶⁷, je potrebno zaradi novo nastalih momentov popraviti v toliko, da tukaj po vsej priliki ne bo kot baza butmirska kulturna skupina, temveč jadranski kulturni krog, kjer je danes v daniški kulturni skupini podobno kakor v hvarski ta oblika prav tako ena od vodilnih, in se je morala prav zaradi tega tudi razviti na tem področju.« Verjetno je A. Benac glede na njegov referat na tem simpoziju sprevidel to trditev in mnenje.

¹⁶⁰ Ibidem 15.

¹⁶¹ Ibidem 15.

dvomno sodita v srednjepodonavski kulturni krog, na katerega se, kot smo nakazali, veže tudi pintadera.¹⁶² To so v bistvu elementi, ki panonsko varianto lengyelske skupine veže za krog t. i. trakaste keramike. Ta ji daje tudi kulturni pomen. Glede na to, da prav ti elementi istočasno povezujejo našo skupino s panonsko, je nedvomno, da je kot panonski dala tudi naši osnovo za njen nastanek. Potemtakem lahko trdimo, da je nastala naša skupina na podlagi elementov dveh kulturnih krogov: južni — mediteranski, ki je prva omenjena komponenta, in srednjeevropski, čigar elementi predstavljajo drugo komponento s krajnega severozahoda.

Širjenje mediteranskega, v ožjem pomenu jadranskega kroga na južnem delu Slovenije in delu jadranskega Primorja je ugotovil že J. Korošec z obdelavo gradiva, ki mu je bilo na razpolago iz kraških jam. Pri tem kulturnem krogu je dognal obstoj skupine z impresso keramiko, danilsko in hvarsko skupino.¹⁶³ Do kam je ta krog segal proti severu, za danes še ni znano. Med gradivom s kolišč ob Resnikovem prekopu so nekateri pojavi, ki dajo ne samo slutiti vpliv tega kroga temveč kažejo na njegovo prisotnost. Čeprav se tu pojavlja samo z neznatnim številom elementov, je pomembno, da najdišče, kjer so odkriti predstavlja v kulturnem oziru zaprt celoto že popolnoma formirane lengyelske skupine.¹⁶⁴ Navzlic temu, da ne poznamo najdb jadranskega kroga globlje od obmorskega pasu, nam omenjeni pojavi z Ljubljanskega barja pričajo, da se je asimilacijski proces med južnim in severnim kulturnim krogom lahko izvršil v relativno zgodnjem času. Posamezni elementi, kot so visoke votle zvonaste noge posameznih skodel^{164a} in nekateri drugi elementi, dajo slutiti, da je do formiranja naše kulturne skupine lahko prišlo še za časa danilske kulture, čeprav v njeni mlajši fazi, ki nakazuje začetek hvarske kot njeno mlajšo razvojno obliko.¹⁶⁵ Ravno tako je nedvomno, da so kontakti med obema krogoma trajali še naprej, ker je istočasnost hvarske in naše lengyelske z odkritimi elementi na kolišču ob Resnikovem prekopu prepričljiva. Po odkritih elementih v Ajdovski jami za sedaj samo sklepamo, da je do močnejših stikov prišlo v II. fazi lengyelske skupine. Seveda so to samo trenutni sklepi, ki jih bodo potrdile ali zavrgle nove raziskave.

Ne glede na vse te domneve je najbolj verjetno, da je v mlajši fazi prišlo do širjenja kroga lengyelske skupine proti jugu. Poleg omenjenih elementov iz Predjame in vplivov, ki se kažejo na gradivu s kolišč v Blatni Brezovici in Roški špilji, je še vrsta najdišč, ki med najdbami vezanih v oblikovnem oziru s tipom, ki je pred skupino Polade, hrani tudi posamezne elemente, tipične za našo lengyelsko skupino, čeprav v neki lokalni varianti. Take najdbe segajo celo do okolice Ravene, med njimi zavzema posebno mesto gradivo iz Grotta della Tanaccia pri Brisighelle.¹⁶⁶

¹⁶² Glej opom. 43 in 44.

¹⁶³ J. Korošec, *Zgod. časopis* 14 (1960) 8 ss in 12 ss.

¹⁶⁴ J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) 15, opom. 62.

^{164a} Noge takih posod, kot je primer s Ptujskega gradu (J. Korošec, *Ptujski grad* [1951] 45) so karakteristične za danilsko skupino (J. Korošec, *Danilo in danilska kultura* [Ljubljana 1964] T. 51: 1) in ne za hvarsko.

¹⁶⁵ J. Korošec, *Starohrv. prosvjeta* 3. ser. 10 (1968) 214.

¹⁶⁶ Gradivo je v antropološkem inštitutu v Padovi, dalje v muzeju v Bo-

logni. Tu je tudi med drugim gradivom nekaj fragmentov z neko vrsto grobega brazdastega vreza. Poleg elementov neke starejše faze Polada kulture so tudi posamezni, ki spominjajo na slavonsko. V muzeju v Trstu je gradivo iz Orehove pejce, med katerim so fragmenti, ki imajo pristne analogije v posameznih primerih z Drulovke ali pa s kolišča ob Resnikovem prekopu. Tudi Jamina Sredi na Cresu je dala nekaj fragmentov, ki se lahko povežejo z lengyelsko skupino, nekateri pa z nekim mlajšim kulturnim odrazom. Ta je nedvomno predhodnik t. i. civiltà appenninica.

Vsi ti pojavi nam dovoljujejo, da lahko pričakujemo neki podoben kulturni odraz v spremstvu neke druge kulturne skupine, ki je bila v tej fazi vodeča na ozemlju Primorja.

Zanimivo je, da se enak razvoj lengyelske skupine v mlajši fazi opaža poleg že znanega gradiva s področja avstrijskega dela Koroške in Štajerske¹⁶⁷ tudi na Gradiščanskem,¹⁶⁸ na območju zahodno od Blatnega jezera,¹⁶⁹ v spodnji Avstriji^{169a} v jugozahodnih predelih Slovaške. Tu se po mlajši fazi kroga slikane keramike¹⁷⁰ ali po mlajši fazi lengyelskega kulturnega kompleksa¹⁷¹ pojavljajo najdišča s keramičnim inventarjem, med katerim ni več slikane keramike. Vse oblike te skupine so izdelane bolj grobo in niso barvane. Taka najdišča so dognana v glavnem na višinskih legah. Novotný jih veže na najmlajšo stopnjo zgoraj omenjenega kroga oziroma najmlajšo fazo lengyelske skupine.¹⁷² Že po vsem tem je opazno, da se ti severni pojavi kronološko ujemajo z dognanimi izsledki s stratigrafijo Ajdovske jame. Razlika je le v tem, da po dosedanjih odkritih najdiščih na našem ozemlju, ni videti, da se ta faza omejuje samo na višinske lege. Glede na to, da se z neznatnimi razlikami ta mlajša faza manifestira z enakimi elementi, ki so bili vodilni za starejšo fazo, je treba spremembe v fakturi in v prilivu nekaterih novih elementov povezati z ekonomskimi spremembami, nastalimi ne samo na našem območju, temveč v splošnem na zelo širokem teritoriju na koncu neolitske in začetku eneolitske periode.

Proti koncu te kulturne skupine so v njeni zadnji stopnji na številnih najdiščih najdeni posamezni elementi, ki so v tem krogu bolj ali manj odstopajoč pojav. Takšni so do sedaj zaznamovani z novimi formami, kot so skodele in vrči z enim ročajem, z novo tehniko ornamentiranja — brazdasti ali navadni vrez z vbodi — z novimi motivi v obliki visečih trikotnikov, cikcakasto trako in podobno. Najdeni so na najdiščih, ki so bila še vedno v rabi do konca trajanja lengyelske skupine oziroma takih, ki so bila naseljena v njeni mlajši stopnji. Med najdišča te vrste lahko štejemo Drulovko, Ptujski grad, Ajdovsko ter Jermanovo jamo in posebno jami na Lubniku ter v Predjambi. Zanimivo je, da se ti elementi ne pojavljajo povsod v enotnih oblikah, naj gre za obliko posod ali ornamentiko, kot tudi ne za tehniko, s katero so okrašene. Glede na to, da se pojavljajo elementi mlajše stopnje lengyelske skupine opravičuje domnevo ne samo o njihovi kronološki istočasnosti, temveč da so kljub vsem razlikam povezani tudi v kulturnem oziru, zlasti ker se njihova neenotnost lahko tolmači s spontanim nastankom pod vplivom določenih faktorjev znotraj meja same kulturne

¹⁶⁷ Tako naj omenimo poleg Wolfsberga ter kolišč v Hodiškem jezeru (Keutschacher See), da je zelo interesantno gradivo najdeno na Gosposvetski gori (Maria Saaler-Berg). Tu se pojavljajo poleg nekaterih lengyelskih elementov mlajše faze, ki imajo analogije v primerih z Drulovke in drugih naših najdišč (H. Müller-Karpe, *Arch. Austr.* 1 [1948] 98 ss. *Carinthia* I 125 [1935] 120 ss, sl. 1—6. *Carinthia* I 126 [1936] 87 ss, sl. 1, 3, 18, 19, 22, 25—27 itd.).

¹⁶⁸ Gradivo je odkril Benninger in je danes deponirano v prazgodovinskem oddelku Prirodoslovnega muzeja na Dunaju. Na to me je opozorila gospa kustos E. Ruttkay, za kar ji prisrčna hvala.

¹⁶⁹ Vrsta najdišč te kulturne skupine je najdena tudi na območju zahodne Mladžarske. Delno so objavljena. Vendar članka N. Kalisca nisem imela na razpolago.

^{169a} E. Ruttkay, *Das jungsteinzeitliche Hornsteinwerk mit Bestattung von der Antonshöhe bei Mauer/Wien*, *Mitt. d. Anthr. Ges. Wien* 100 (1970) 70 ss.

¹⁷⁰ B. Novotný, *Slovensko v mladšej dobe kamennej* (Bratislava 1958) 25 ss. Dalje B. Novotný, *Slovensko* (1958).

¹⁷¹ J. Lichardus, *Die Bükker Kultur in der Slowakei und ihre Stellung in Karpatenbecken*, *Studijné zvesti* 9 (1962) 54 in kronološka tabela na str. 55.

¹⁷² B. Novotný, *Slovensko* (1958) 30.

skupine. Končno moramo pri tem tudi upoštevati, da je ta zadnja kulturna stopnja, kot smo opazili pri obravnavi posameznih najdišč, trajala zelo različno. S tem v določeni meri dobimo razlage o pojavu enega tipa posod z različnimi variantami, tj. elementi, ki kažejo mlajšo razvojno formo, kot so npr. vrč, ali posamezni tipi skodel, različna izvedba brazdastega vreza in podobno.¹⁷³

Analogne pojave imamo tudi s področja avstrijske Koroške in Štajerske, kjer se na elemente mlajše stopnje lengyelske kulture navezujejo tudi taki, ki jih lahko jemljemo kot starejše pojave vzhodnoalpske slavonske variante.¹⁷⁴ V severnem delu Avstrije je t. i. tip Retz.¹⁷⁵ V jugozahodni Slovaški se poleg omenjenih najdišč javljajo še nekatera druga, kjer so v zaprtih kulturnih celotah odkrili z najmlajšo stopnjo lengyelske oziroma t. i. Lengyel — Tisza — Polgár stopnje tudi elemente t. i. keramike brazdastega vreza.¹⁷⁶

V kronološkem oziru taki pojavi zajemajo čas med lengyelsko in badensko skupino. Kakšno sliko v tem oziru kaže v bistvu ozemlje Hrvatske, je danes težko povedati, čeprav lahko domnevamo, da so nekatera najdišča imela enak razvoj kakor v Sloveniji.^{176 a} Posebno pa najdišča, ki s posameznimi elementi kažejo pristne analogije z našimi najdbami. Na te je svoj čas opozoril že J. Korošec v zvezi z alpskim faciesom lengyelske skupine.¹⁷⁷ Od šestnajstih najdišč, ki pridejo v poštev za to vprašanje, so le tri sistematsko raziskana. Dve pripadata najdbam lengyelskega značaja (Ozalj in Hrsina), tretje je poleg liscenske keramike dalo samo en fragment neke bolj kroglaste posode, okrašene z brazdastim vrezom (Vindija).¹⁷⁸ Vse te in druge najdbe so hrvaški arheologi zajeli z imenom »lasinjska kultura«. Ne spuščamo se globlje v upravičenost prišteti naše lokalitete tej skupini, puščamo ob strani tukajšnje najdbe lengyelske skupine; nedvomno je, da kažejo oblike in ornamentika posameznih terin, skodelic in vrčev, kot so primeri iz Hrnjevca, Jakšića, Lasinje in dr. na drug izvor ter verjetno tudi na različen razvoj, odvisen od različnega vpliva.¹⁸⁰

Ne glede na vse do sedaj omenjene bolj ali manj podobne pojave na drugih področjih, ki nam samo potrjujejo, da nedvomno moramo računati z novimi elementi v sklopu naše najmlajše stopnje lengyelske skupine kot z začetki novega kulturnega horizonta, ki je v svojem zrelem razvojnem procesu slavonska kulturna skupina.

Že pri prikazu gradiva smo omenili, da so v mejah skupine Ig I tudi nekateri elementi, ki naj bi govorili o neki starejši razvojni fazi med gradivom s kolišča pri Igu. Taki prehodni oziroma začetni fazi smo preliminarno pripisali tudi slučajne najdbe s kolišč pri »Partih«. Ker o teh najdbah nimamo drugih podatkov, bo prišlo gradi-

¹⁷³ J. Korošec, *Drulovka* (1960) T. 21: 2; 29: 1, 5. P. Korošec, M. Uršič, *Poročilo* 2 (1965) T. 1: 1; 5: 2; 7: 1, 2 itd.

¹⁷⁴ P. Korošec, *Zbornik Mat. srp.* 28 (1960) 8 ss, sl. 1 in literatura pod opom. 167 v tekstu.

¹⁷⁵ R. Pittioni, *Urgeschichte* (1954) sl. 117—121, ki jih v zaprtih kulturnih celotah spremljajo razne oblike iztekajoče se »Trichterbecher« skupine (ibidem 181 ss).

¹⁷⁶ A. Točik, *Keramika zdobená brázděným vpichom na juhozápadnom Slovensku, Památky arch.* 52 (1961) 321 ss.

^{176 a} Ko omenjamo hrvatsko območje, pri tem ne mislimo na njen skrajni

vzhodni del, tj. na vzhodni del Slavonije.

¹⁷⁷ J. Korošec, *Poročilo* 2 (1965) opomba 50.

¹⁷⁸ S. Dimitrijević, *Opuscula arch.* 5 (1961) 24 ss.

¹⁷⁹ St. Vuković, *Vrpčasta keramika spilje Vindije, Arh. vestnik* 8 (1957) 36. Posode so najdene v prostoru, ki ga avtor imenuje »grobница«. Elemente, ki naj bi pripadali lengyelski dobi so odkrili zunaj tega prostora (ibidem 37 ss).

¹⁸⁰ S. Dimitrijević, *Opuscula arch.* 5 (1961) 22 ss, sl. 30—45 c, 77—97, posebno pa ornament sl. 100, 110, 111, 113, 119, 125 idr.

vo v poštrev, ko bo ta del kolišča raziskan.¹⁸¹ Iz teh vzrokov je gotovo, da še ni odkrito najdišče, ki naj bi pripadalo prehodni fazi oziroma tisti, ki bi povezovala stopnjo od omenjenih posameznih pojavov v spremstvu lengyelskih elementov do zrele faze vzhodnoalpske variante slavonske skupine. Končno, da je taka faza na slovenskem ozemlju obstajala, pričajo najdbe s kolišč pri Igu, izločeni elementi s Ptujskega gradu in omenjeni primeri tudi iz Vinomera. Čeprav bi se na zemljevidu lahko vpisala še številna najdišča takih elementov,¹⁸² moramo podčrtati, da velik del pripada na ključnim, posameznim najdbam brez stratigrafskih podatkov. Iz teh vzrokov so mnogi sklepi v zvezi s skupino te določene prehodne faze na našem ozemlju prineseni na podlagi gradiva z območja Hrvatske in Srema na eni strani, na drugi pa z zahodne Bosne.¹⁸³ Če ne jemljemo v poštrev bosanskih najdišč,¹⁸⁴ temveč samo najdišča z ozemlja severno od Save, je stratigrafsko dognano, da se slavonska pojavlja po baden-pécelski skupini.¹⁸⁵ Takšne kulturne zvrstitve ne moremo pričakovati v Sloveniji kot tudi ne za južnoavstrijske pokrajine, čeprav prištevajo avstrijski arheologi najmlajšo fazo lengyelske skupine tega območja z uvrstitvijo v nordijski krog zgodnje badenski fazi.¹⁸⁶ Glede na to, da je danes natančno zaznamovan krog širjenja badenske skupine proti zahodu oziroma severo- in jugozahodu, je težko verjeti na njen posredni vpliv na naše ozemlje. Ker manjka ta kulturna skupina tudi v zahodnem delu Slavonije, se postavlja vprašanje, kakšen je bil kulturni razvoj na tem ozemlju v času razprostiranja baden-pécelske skupine v vzhodni Slavoniji in Sremu, t. j. v času med najmlajšo fazo lengyelske skupine in pojavom vučedolske faze slavonske kulturne skupine.¹⁸⁷ Ne glede na veliko previranje v sosednjih pokrajinah se je tu brez dvoma na podlagi iztekajoče se lengyelske (ne glede, kateri varianti je pripadala) nemoteno začela razvijati prva faza slavonske kulturne skupine.¹⁸⁸

Ne glede na omenjena dogajanja, ki so se odigrala na vzhodnem področju, ubira po prvi fazi eneolitnega obdobja kulturni razvoj v Sloveniji enako pot, le s to razliko, da je na našem ozemlju imela odločujočo vlogo konfiguracija tal in s to v zvezi ekonomika in kulturni razvoj. Njihov vpliv smo lahko zapazili že v lengyelski skupini, ki se najbolj kaže v neenotnosti materialne kulture ter v neenako dolgem tra-

¹⁸¹ P. Korošec, Poročilo o površinskih najdbah novega kolišča na »Partih« pri Igu, *Poročilo* (1964) 47 ss.

¹⁸² P. Korošec, Nekaj novih podatkov o slavonski kulturi na področju naše jadranske obale, *Arh. vestnik* 7 (1956) 375 ss. F. Leben, *Arh. vestnik* 18 (1967) T. 5: 22; 6: 1; 21: 17, 18 itd.

¹⁸³ P. Korošec, *ibidem*.

¹⁸⁴ Relativna kronologija severozahodnega dela Bosne, ki bi prišla v poštrev za Slovenijo, še ni dognana. Čeprav je nedvomno, da na tem območju je za to periodo kulturni segment z elementi neke inacije lengyelske skupine (dognane v Hrustovači pečini, na gradini Alihodže), slavonske ter skupine, ki se s svojimi elementi povezuje z našo skupino Ig II. Glede na neke pojave s področja Dalmacije ostane odprto vprašanje odnosa te skupine z vertikalnimi subkutanimi ušesci in do posod okrašenih z vertikalni-

mi cikcakastimi vrezi, tip ki se pojavlja na gradini Alihodže.

¹⁸⁵ S. Dimitrijević, *Opuscula arch.* 5 (1961) kronološka tabela na str. 65.

¹⁸⁶ R. Pittioni, *Urgeschichte* (1954) 179 ss.

¹⁸⁷ Fazo pred pojavom vučedolske Dimitrijević označuje kot vučedolsko I, samo vučedolsko pa kot vučedolsko II, ker se drži poimenovanja kulturne skupine kot vučedolska kultura (*Opuscula arch.* 5 [1961] 59 ss).

¹⁸⁸ To se popolnoma ujema s kronološko karto, ki jo podaja Dimitrijević (*Opuscula arch.* 1, 1956, 37), toda glede na neke pojave je lahko mogoče, da je sicer isti razvoj začel tudi v vzhodni Slavoniji, v Sremu in delu Panonije severno od Drave, le s to razliko, da je ta proces bil prekinjen z nasilnim vdorom nosilcev baden-pécelske skupine s severa, mogoče pa kostolačke z juga.

janju posameznih faz na določenih najdiščih, posebno pa v njenih zadnjih fazah. Čeprav je nedvomno, da so se oni bolj pokazali v času njene oslabelosti, vendar so ravno tako vlogo imeli tudi za slavonske kulturne skupine.

Če primerjamo vse do sedaj znane variante slavonske kulture na našem ozemlju, jih lahko po vodilnih elementih klasificiramo v dve skupini. Ena, ki se širi v manj dostopnih območjih in ki je ubrala svojo lastno pot razvoja. Druga, za razliko od prve, se pojavlja v bogatih predelih in bližja lažjim komunikacijam. Ta skupina kaže v primerjavi z gradivom hrvatskih najdišč številne stične točke.¹⁸⁹ Glede na te momente ter na splošni razvoj materialne kulture v Sloveniji se vriva domneva, da bogastvo, ki ga kažejo barjanske postojanke, lahko povežemo z vplivom ali temu podobno z območja zahodnih delov Hrvatske. S to domnevo ne mislimo popolnoma zanikati tudi pri tem gradivu določene komponente lokalnega kulturnega razvoja. Ta komponenta se kaže najbolj izrazito v tehniki ornamentiranja z brazdastim vrezom.

Prva skupina, ki je izpričano nastala na vzhodnoalpskih tleh, je bolj revna v ornamentiki. Samo kupa na nogi uporablja dokaj enako motiviko, čeprav bolj sproščeno in večkrat izpeljano v navadnem delno v brazdastem vrezu. Tudi v oblikovnem oziru ostala keramika ne kaže one pestrosti, ki jo srečamo pri posodah na barju. V tej skupini se čuti med keramičnimi elementi zlasti na najdiščih, kjer je videti, da je starejša kultura trajala dalj časa, zelo močan konzervativizem v spremstvu elementov bolj razvite narave.

Ti dve skupini bi navidezno ustrezali dvema razvojnim stopnjama, ki se ne ujemata vedno s kronološkimi fazami na vseh lokalitetah istočasno. Tako se npr. delitev gradiva na starejšo in mlajšo zrelo fazo, ki se loči med elementi skupine Ig I, ne da zaslediti na bolj odročnih najdiščih, ker je po vsem sodeč razvojni proces šel bolj počasneje. Zato tudi ta skupina najdb daje videz t. i. kulture mešanega stila, česar za barjansko ne moremo trditi.¹⁹⁰ Najdbe, ki so omejene le na kupo na nogi, v spremstvu elementov drugih kulturnih skupin, lahko domnevamo za tretjo razvojno fazo vzhodnoalpske variante slavonske skupine. Takšni primeri so iz Orehove pejce,¹⁹¹ Pejce v Lašci¹⁹² idr.¹⁹³

V splošni kronološki lestvici je naša varianta paralelna z vučedolsko I. in mogoče deloma z II. na ozemlju zahodne Slavonije in s starejšo fazo severozahodno bosansko slavonske skupine. Na drugem delu tega področja na vzhodu je istočasna z baden-pécelsko skupino. V prid postavljanju te skupine v ta čas deloma govore posamezne mlajše forme, ki se lahko genetično povežejo s kostolaško skupino. Po kronologiji je ta skupina paralelna z badensko in deloma verjetno z vučedolsko varianto oziroma z vučedolsko II. fazo.^{193 a}

Naslednja kulturna skupina, ki se pojavlja na naših najdiščih, je tista, ki predstavlja drugo gradivo s kolišč pri Igu. Poleg tega je v lokalni varianti dognana poleg

¹⁸⁹ Primerjaj *Opuscula arch.* 5 (1961) T. 19: 151—153; *Opuscula arch.* 1 (1956) sl. 74, 77, 79—81, 83, 84, 86—88, 90—93. S. Dimitrijević, Prilog stupnjevanju badenske kulture u sjevernoj Jugoslaviji, *Arh. rad. razpr. JAZU* 2 (1962) 255, 254.

¹⁹⁰ Tak pr. je Mondsee tip in podobno (R. Pittioni, *Urgeschichte* [1954] sl. 142—144).

¹⁹¹ F. Leben, *Arh. vestnik* 18 (1967) T. 5: 22; 6: 1.

¹⁹² Ibidem T. 21: 17, 18.

¹⁹³ V Antropološkem inštitutu v Padovi je še določeno število kup na nogi iz drugih jam. Ravno tako v omenjeni Grotta della Tanaccia se pojavljajo kupe, od katerih posamezne spominjajo na tip s križno nogo.

^{193 a} A. Benac, O odnosima vučedolske i kostolačke grupe, *Neolit i eneolit u Slavoniji* (Vukovar 1969) 119 ss.

na že omenjenih najdišč v jami Kevderc na Lubniku, v jami v Predjami ter z nekaj fragmenti na naselbini na Drulovki,¹⁹⁴ v Pejci v Lašci¹⁹⁵ ter v Škocjanskih jamah.¹⁹⁶

Ta skupina se glede na vodilne oblike alpske variante slavonske skupine popolnoma loči. S svojimi elementi se pojavlja za razliko od prejšnje že kot formirana kulturna skupina ter je glede na analize in bogastvo ornamentike tesno povezana z analognimi pojavi jadranskega in dalmatinskega Primorja ter s posameznimi primeri v drugih predelih Hrvatske in severozahodne Bosne.¹⁹⁷ V svojem materialnem inventarju ne kaže nobenih oblikovno in ornamentalno prisvojenih elementov slavonske variante vzhodnoalpskega ozemlja¹⁹⁸ in po vsem sodeč popolnoma zamenja prejšnjo kulturno skupino. Posamezni vučedolski elementi, ki se pojavljajo na določenih posodah govore za to, da so morali nastati v bližini ozemlja, kjer je že bila vučedolska skupina.¹⁹⁹ To je lahko bilo samo neko območje ali neka pokrajina v neposredni bližini zahodne Slavonije.²⁰⁰

Nekateri arheologi menijo, da je ta skupina istočasna z varianto z jadranskega območja in jo prištevajo h kulturi zvonastih čaš. Na drugem mestu smo se obširneje že dotaknili tega vprašanja, zato želimo omeniti samo nekaj momentov. Po najdbah v severni Italiji je ugotovljeno, da se ta skupina ne javlja ali se javlja zelo redko v čistih zaprtih kulturnih celotah vedno v spremstvu drugih skupin.²⁰¹ Ravno tako v naši skupini elementi kulture zvonaste čaše nimajo vodilne vloge in je njihovo število v primerjavi z drugimi neznatno. Zato opravičeno domnevamo, da taki pojavi predstavljajo le vdor elementov zvončastih čaš v krog naše skupine Ig II, nikakor pa vdora cele kulturne skupine. Pri tem moramo upoštevati, da so značilnosti naše skupine popolnoma drugačne kot omenjene kulture. Med drugim imajo vodilno vlogo subkutana ušesca, ki jih ni v krogu kulture zvončastih čaš. Glede na določene najdbe v Bribirskih Mostinah pri Kninu²⁰² in nekaterih drugih dalmatinskih najdišč je ugotovljeno,²⁰³ a da se subkutana ušesca čeprav vertikalno perforirana pojavljajo v najmlajši fazi jadranskega kulturnega kroga.²⁰³

Taka ušesca so zapažena tudi v zahodni Bosni.²⁰⁴ Poleg tega ima z jadranskim kulturnim krogom naša skupina najbolj primerne elemente, iz katerih bi se lahko razvile kroglaste in polkroglaste forme, za katere pa bo pri iskanju njihovega izvora treba upoštevati cilindrične vratove, omfalose in podobno.

¹⁹⁴ J. Korošec, *Drulovka* (1960) T. 31: 4, 6.

¹⁹⁵ F. Leben, *Arh. vestnik* 18 (1967) T. 20: 15, 16. Za fragment na sl. 15 glej opom. 66.

¹⁹⁶ M. Much, *Kunsthistorisches Atlas* (1889) T. 53: 12—14. J. Korošec, *Zgod. časopis* 14 (1960) T. 14: 1.

¹⁹⁷ P. Korošec, *Arh. rad. i razpr. JAZU* 2 (1962) 215 ss.

¹⁹⁸ Razen nekaj primerov, kjer se pojavlja ornamentika v brazdastem vrezu in odtisu.

¹⁹⁹ P., J. Korošec, *Katalog Iga* (1969) T. 33: 2—4, 6—8.

²⁰⁰ Ta vpliv ni šel od juga, ker se ne glede na odstopajoče forme posameznih posod dalmatinska skupina loči od iških tudi po ornamentiki. Ta kaže v tem

oziru več povezav z italško appenninsko kulturo posebno okraševanje z žigosanimi trikotniki.

²⁰¹ To so elementi Remedello ali najstarejše faze Polada skupine.

²⁰² Na tem najdišču so do sedaj najdeni samo elementi jadranskega kulturnega kroga, med katerimi so najmlajši njegova zadnja razvojna faza. Gradivo v tisku.

²⁰³ a Poleg omenjenih primerov iz Markove špilje v Dalmaciji so taka ušesca odkrili tudi v Grapčevi špilji (JAZU, Studijski kab. za prethist. arheol., št. XXXVIII/2).

²⁰³ P. Korošec, *Arh. rad. i razpr. JAZU* 2 (1962) 216, opom. 24.

²⁰⁴ Zemaljski muzej u Sarajevu, inv. br. 34576, 34465 — Alihodže.

Enako, kot so se ločila v času slavonske skupine bolj odmaknjena najdišča od kulturnih pojavov te skupine z barja, tako tudi sedaj kažejo določeno odstopanje pri elementih, ki se po analognih pojavih vežejo na skupino Ig II. Poleg okroglih posod s subkutanimi ušesci na ramenu se pojavljajo tudi terine z ostrim klekom na največji periferiji ter subkutanim ušescem na njem. Za razliko od iških imajo bolj močno izvlečeno ustje. Ta tip posode zelo spominja na podobne italške primere iz appenninske in Polada kulture.²⁰⁵ Najbolj zanimivo je, da je vse do sedaj znana keramika teh najdišč neornamentirana.

Poleg nekaterih najdb s kolišč pri Preserju²⁰⁶ in nekatera iz Žirke pečine²⁰⁷ je videti, da se ta skupina v teh južnih predelih samo z določenimi oblikami obdrži in razvija v nekoliko mlajšem obdobju.

Glede na to, da slavonska kulturna skupina ne pozna kremenega orodja in orožja smo pripisali te elemente skupini Ig II. Po množičnih najdbah te vrste jugozahodno od Slovenije ter po njihovi dataciji v tem kulturnem krogu je nedvomno, da moramo računati z določeno povezavo z zahodom.^{207a}

Konec te kulturne skupine označujejo elementi vezani na licensko keramiko, ki nedvomno kažejo največ povezave s primeri te keramike s severovzhodnega dela Slovenije ter bližnjega področja²⁰⁸ in nekoliko manj s posameznimi najdbami iz južne Bosne.²⁰⁹

Glede na vse te momente je ta kulturna skupina postavljena paralelno z II. fazo vučedolske variante v Sremu in vzhodno Slavonijo, ter paralelno z zvončasto čašo severne Italije, ki se javlja v krogu skupine Remedello z elementi Polada skupine. Z licensko keramiko naznanja prvo fazo bronzastega obdobja.²¹⁰

O drugih kulturnih manifestacijah v tej periodi se da manj govoriti. V zvezi z naselbinami lahko rečemo, da so določena mesta bila v rabi skoraj vso periodo nepretrgano. So vse na od narave dobro zavarovanih mestih bodisi v nižinah ali na višinah. V splošnem so prilagojene konfiguraciji tal. Nedvomno je, da so bile v rabi nadzemne hiše, narejene iz ometanega vejevja, čeprav ni izključeno, da so jih izdelovali tudi v obliki suhega zida.²¹¹

Najdbe iz Ajdovske jame nam dajo zanesljiv vpogled v duhovno življenje tega časa. Tu je dognano, da je za trajanja lengyelske skupine in v njeni prehodni fazi k slavonski skupini bil v rabi skeletni način pokopavanja. Verovanje v posmrtno življenje se kaže v bogatih pridatkih v obliki keramičnih posod, žlic in hrane.²¹²

Vsa zgoraj obravnavana najdišča ter drugo uporabljeno gradivo nam dopušča marsikatero sklepe, ki za to območje še niso bili podani v celoti. Slovensko ozemlje je tudi sedaj kot v neolitiku imelo zelo pomembno vlogo za tolmačenje marsikaterih pojavov v predelih severno in južno od tod. Čeprav za danes še ne vemo, do kam se je širila v neolitiku kulturna skupina jadranskega kulturnega kroga in njegovi vplivi in do kam so ob istem času proti jugu prodirali

²⁰⁵ F. Leben, *Arh. vestnik* 18 (1967) T. 1: 1, 4, 25; 5: 19; 9: 4. J. Korošec, *Zgod. časopis* 14 (1960) 33.

²⁰⁶ Gradivo ni obdelano.

²⁰⁷ F. Leben, *Arh. vestnik* 18 (1967) T. 3: 10.

^{207a} P. Korošec, *Arh. vestnik* 9-10 (1958-59) 99 ss.

²⁰⁸ St. Vuković, *Arh. vestnik* 8 (1957) 37 ss.

²⁰⁹ B. Čović, Uvod u stratigrafiju i hronologiju praeistorijskih gradina u Bosni, *Glasnik Zem. muz.* 20 (1965) 27 ss, T. 6: 13, 21; 8: 1, 2, 6.

²¹⁰ P., J. Korošec, *Katalog Iga* (1969) 22 ss.

²¹¹ *Carinthia I* 126 (1936) 91.

²¹² V Ajdovski jami je najdeno zelo veliko pooglenele pšenice.

elementi in vplivi kulturne skupine srednjepodonavskega kroga, je po gradivu dognano, da je proces združevanja teh dveh krogov, ki se začenja nedvomno že za časa zadnjih faz mlajšega neolitika v neolitiku končan s pojavom mlajše faze alpskega faciesa lengyelske skupine. Glede na najdbe te skupine je danes videti, da zajema ves prostor na jugu, ki najbolj verjetno ni bil direktno zaseden z nosilci kultur jadranskega kroga. Ta proti koncu svojega obstoja odstopa mesto novi kulturni skupini, ki ji je nekdaž dal osnovne elemente za njen nastanek. Proces te preobrazbe v novo kulturno skupino je po vsej verjetnosti bil počasen in ni potekal na vsem območju enako oziroma v severnih predelih je potekal asimilacije bil hitrejši kot na jugu. S tem tudi lahko razlagamo, da se na južnih najdiščih ne pojavlja kulturna skupina severnega območja kot zaključena celota.²¹³ Nedvomno, da moramo tu računati z močnejšim vplivom južnega kulturnega razvoja, pri tem so pa prevladovali v večini avtohtoni elementi. Čeprav je danes gotovo, da je nastale kulturne spremembe v tem času nujno pripisati naglemu ekonomskemu razvoju v samih mejah te kulturne skupine, vendar prevzemanje posameznih elementov bodisi iz enega ali drugega kroga zahteva domnevo o določenih premikih, ki po vsem sodeč niso bili veliki. Po elementih, ki so najdeni na južnih najdiščih, je za danes bolj verjetno, da je bil močnejši prodor s severa kot južni proti severu.²¹⁴ Ali lahko barjansko skupino Ig I povežemo z migracijo z vzhoda, tj. z območja Slavonije z že razvitimi elementi slavonske skupine, ali jo tolmačimo kot kulturni razvoj z enako ekonomiko, družbenim razvojem in podobno in samo z določenim vplivom z vzhoda, ostane še vedno odprto vprašanje. Vendar pojavi posameznih slavonskih elementov na najdiščih severovzhodne Italije potrjujejo domneve o prodoru severnih elementov bolj južno od Ljubljanskega barja.

Takšno tolmačenje kulturnih sprememb tega časa na vzhodnoalpskem ozemlju skupine Ig II lahko povežemo s prihodom novih ljudstev. Ta migracija je morala biti nasilen vdor, ki je prekinil življenje slavonske skupine na našem ozemlju. Če ta premik povežemo z vzhodom ali jugovzhodom, se v istem času v zahodni oblasti, t. j. z apeninskega območja pojavljajo manjše skupine rodov, od katerih se le nekatere prebijejo do srednjeslovenskega ozemlja, ne glede na to, ali je ta prodor neposredno z italškega ozemlja ali posredovan z dogajanjem, ki so nastala v južnih predelih.

Na to in na nekatera druga vprašanja bo dala odgovor obdelava celotnega gradiva in raziskava nadaljnjih najdišč primorskega območja, seveda tudi otokov severnega Jadrana ter krajnega dela severovzhodne Italije.

V tem primeru bi se za obdobje eneolitika v Sloveniji lahko podala tale kronološka lestvica:

- I. starejša faza: iztekajoča se lengyelska skupina in najstarejši pojav slavonske skupine;
- II. srednja faza: elementi že formirane slavonske skupine in
- III. mlajša faza: elementi t. i. skupine Ig II.

²¹³ J. Korošec, *Zgod. časopis* 14 (1960) 10.

²¹⁴ Čeprav je J. Korošec (ibidem 33 ss) domneval, da je hvarska skupina bila tako močna, da ni dovoljevala »slabši«

lengyelski skupini močnejšega širjenja proti jugu, vendar ne izključuje možnosti, da se bo z novimi najdbami slika nekoliko spremenila (ibidem 12).

PREGLED GRADIVA
(T. 1—15)

V oklepajih so inv. številke tehle muzejev:

T. 1 in T. 2: Loški muzej v Škofji Loki. Opis gradiva ni podan, ker se nahaja v Poročilu o izkopavanjih, F. Leben, *Acta carsologica* 3 (1963).

T. 3—6: Naravoslovni muzej, Dunaj. Vse gradivo je podaril K. Dežman razen fragmenta na T. 6: 1, katerega je podaril Hochstetter.

T. 7: Inštitut za raziskovanje krasa SAZU, Postojna. Inventarne številke niso vnesene pri opisu, ker je inventarna knjiga napisana 1951. leta zgubljena.

T. 8—15: Pokrajinski muzej, Ptuj. Pri reviziji tega gradiva so na mnogih fragmentih večinoma napačne inventarne številke ali stare izbrisane.

T. 1. Kevderc na Lubniku pri Škofji Loki.

1. Inv. št. 3198
2. Inv. št. 3204
3. Inv. št. 3194, 3195, 3196
4. Inv. št. 3198

T. 2. Kevderc na Lubniku pri Škofji Loki.

1. Inv. št. 3152
2. Inv. št. 3153
3. Inv. št. 3217
4. Inv. št. 3219
5. Inv. št. 3220
6. Inv. št. 3218
7. Inv. št. 3221

T. 3. Ig.

1. Fragment večjega vrča ali amfore temno rjavo sive barve izdelan iz prečiščene zemlje, pomešane s peskom. Trakast ročaj je odlomljen. Ornament v brazdstem vrezu z velikimi podolgovatimi vbodi. Viš. 12,8 cm (inv. št. 16325)
2. Fragment kroglastega dna s šestimi valjkastimi nožicami sivo rjavo pečene posode izdelane iz prečiščene zemlje, pomešane s peskom in sljudo. Viš. 3 cm (inv. št. 360)

T. 4. Ig.

1. Fragment sivo črno pečenega vrčka iz prečiščene zemlje, pomešane s peskom in sljudo. Ornament je brazdst vrez. Viš. 6,7 cm (inv. št. 1843)
2. Fragment manjše skodele črno sivo pečene, narejen iz prečiščene zemlje, pomešane z drobcami kremenca in peska. Prehod vrata v rame je profiliran in okra-

šen s plastičnimi vzboklinami. Viš. 7,05 cm (brez inv. št.)

3. Temno sivo črno pečena majhna konična posoda s fragmentiranim dulcem. Izdelana je iz zemlje, pomešane z drobcami kremenca. Viš. 5,5 cm (inv. št. 348)

4. Skoro črno pečen fragment ramena s subkutanim ušescem manjše amfore izdelan iz presejane zemlje, pomešane z drobcami kremenca. Ornament je odtis narejen z obvitom nitko in z vbodi. Viš. 7,5 cm (inv. št. 2036)

5. Podobno kot zgoraj. Viš. 4,7 cm (inv. št. 12.851)

6. Sivo črna manjša skodelica z ostrim klekom ter trakastim ušescem, ki veže ustje z največjo periferijo. Izdelana je iz presejane zemlje, pomešane z drobcami kremenca. Viš. 4,5 cm (inv. št. 347)

7. Sivo črno pečena kroglasta amforica z lijakasto razširjenim vratom in omfalom na dnu. Izdelana je iz čiste zemlje, pomešane z drobcami kremenca. Viš. 7,4 cm (inv. št. 345)

8. Sivo črno počena majhna koničasta nesimetrična posoda s štirimi majhnimi jezički na ustju. Izdelana je relativno grobo iz zemlje, pomešane s peskom in sljudo. Viš. 3, šir. 7—8,5 cm (inv. št. 2024)

T. 5. Ig.

1. Fragment dna neke večje temno sivo pečene posode izdelane iz zemlje, pomešane z drobcami kremenca. Poudarjeno dno je ornamentirano z vrezanim ornamentom. Viš. 3,1 cm (inv. št. 364)
2. Temno sivo pečen fragment konične posode z majhnim dnom. Izdelan je iz dobro prečiščene zemlje z drobcami kremenca in peska. Viš. 4,8 cm (inv. št. 12843)
3. a-c. Fragment črno sivo pečene konične kupe z vodoravno odrezanim ustjem. Izdelana je bila iz prečiščene zemlje, pomešane s peskom in sljudo. Na obodu je ohranjen perforiran vodoravno izvlečen jeziček. Posoda je bila ornamentirana z zunanje in notranje strani ter na ustju z brazdstim vrezom. Viš. 3,95 cm (inv. št. 2041)

T. 6. Ig.

1. Fragment črno do temno rjavo pečene posode z navzven lijakasto vpognjenim ustjem. Izdelan je iz zemlje, pomešane s peskom in drobcami kremenca. Ornamentiran je z metličastimi potezami. Viš. 8,8 cm (inv. št. 3934)

2. Fragment sivo črno pečene večje posode s trakastim vzdolžno narebrenim ročajem, ki veže rame s cilindričnim vratom. Izdelan je iz čiste zemlje z drobcami kremena in peska. Viš. 13,8 cm (inv. št. 2029)

T. 7. Predjama.

1. Fragment zgornjega dela sivo rjavo pečene lonca z ločno zoženim spodnjim delom. Zgornji del je cilindričen in na prehodu ima jezičasto vzboklino (J. Korošec, *Predjama* [1956] T. 10: 6; 36: 13)

2. Fragment sivo rjave pečene kroglaste skodele z blago navzven upognjenim ustjem, izdelane iz zemlje, pomešane z drobcami kremena. Posoda je ornamentirana z dvojno vrsto majhnih vbodov. Viš. 5,9 cm

3. Fragment ustja posode z bolj cilindričnim zgornjim delom. Izdelan je iz zemlje, pomešane s peskom in sljudo ter rjavo sivo pečen. Na fragmentu je ornament s trikotastimi vbodi v dveh vrstah in z brazdastim vrezom. Viš. 3,8 cm

4. Vrček, rekonstruiran iz več fragmentov, sivo črno pečen iz zemlje, pomešane z drobcami kremena in peska. Posoda je bila ornamentirana po vratu, ramenu, po največji periferiji ter po ročaju, ki veže ustje z ramenom. Ornament je narejen z grobim brazdastim vrezom ter z vbodi. Rek. viš. 11,8 (J. Korošec, *Predjama* [1956] T. 8: 2)

5. Fragment neke sivo črno pečene posode. Na fragmentu so šrafirani trikotniki. Viš. 4,9 cm

6. Majhna puščica z zajedo, izdelana iz kremena z neznatnim številom retuš. Viš. 1,7 cm (J. Korošec, *Predjama* [1956] T. 20: 5; 41: 1)

7. Majhna puščica z zajedo, izdelana iz kremena z obojestranskimi retušami in z vzdolžnim grebenom. Viš. 2,65 cm (J. Korošec, *Predjama* [1956] T. 41: 5)

8. Visoka trikotasta puščica s trnom, izdelana iz kremena z obojestranskimi retušami po celi površini. Viš. 4,65 cm (J. Korošec, *Predjama* [1956] T. 41: 5)

T. 8. Ptujski grad, Ptuj.

1 a-b. J. Korošec, *Ptujski grad* (1951) 211, sl. 43. T. sl. 316 (inv. št. 2612)

2 a-c. Ibidem 205, sl. 44, T. sl. 215 (inv. št. 2573)

3. Miniaturna konična kupa s polno izdelano nogo s kroglasto vdolbino na zgornjem dnu posode. Viš. 2,45 cm (inv. št. 2582)

T. 9. Ptujski grad, Ptuj

1. Ibidem 202, sl. 42. T. sl. 176

2. Ibidem 193, sl. 40, T. sl. 58 (inv. št. 2499)

T. 10. Ptujski grad, Ptuj

1. Fragment zgornjega dela konične kupe z močno navznotraj odebeljeno in vodoravno odrezanim ustjem. Viš. 6,3 cm (inv. št. 1511)

2. Fragment zgornjega dela sivo žgane polkroglaste ali konične kupe s horizontalno razširjenim ustjem. Viš. 3,2 cm (inv. št. 1710)

3. Fragment zgornjega dela rdeče sivo žgane polkrožne skodele z ravno odrezanim ustjem, ki je ornamentirano z navadnimi vrezji. Viš. 4,6 cm (inv. št. 3252)

4. Fragment sivo žgane konične skodele z odebeljenim vodoravno odrezanim ustjem. Izdelana je iz zemlje, pomešane z drobcami kremena. Na fragmentu ostanki črne prevleke. Viš. 5,3 cm, glob. 1—1,5 m (inv. št. 2924)

5. Ibidem 210, T. sl. 290

6. Fragment sivo žgane skodele z odebeljenim ustjem in z nekoliko usločenim spodnjim delom, izdelan iz zemlje, pomešane z drobcami kremena in peska. Viš. 3,35 cm (inv. št. 3174)

7. Ibidem 214, T. sl. 350

8. Fragment zgornjega dela konične skodele z odebeljenim poševno odrezanim ustjem. Izdelana je iz zemlje, pomešane z drobcami kremena in peska. Stene so zelo debele. Viš. 3,2 cm; ognjišče VII (inv. št. 1511 a)

9. Fragment širokega trakastega ročaja sivo črno žgane posode. Viš. 4,1 cm; ognjišče XII (inv. št. 1078)

10. Ibidem 219, T. sl. 433

T. 11. Ptujski grad, Ptuj

1. Ibidem 198, T. sl. 119

2. Fragment polkroglaste sivo žgane skodele z zaobljenim ustjem. Izdelan je iz zemlje, močno pomešane s peskom. Viš. 5,3 cm; glob. 0,20 m (inv. št. 2865)

3. Ibidem 229, T. sl. 592

4. Ibidem 229, T. sl. 594

5. Ibidem 214, T. sl. 351

6. Spodnji del rdečkasto žgane miniaturne posode z nekoliko usločenim dnom. Viš. 1,7 cm; jama A (inv. št. 64)

7. Fragment z delom trakastega ročaja sivo žgane bikonične posode (vrča). Pod ročajem je skupina vrezov. Viš. 6,4 cm; ognjišče XII (inv. št. 899)

8. Sivo rdeče žgan fragment posode z dvema vertikalnima vrezoma. Viš. 3,8 cm; »Z« (inv. št. 1385)

9. in 10. Ibidem 222, T. sl. 476

11. Bikoničen spodnji del miniaturne sivkasto žgane posodice iz zemlje, pomešane z drobci kremenca. Viš. 3,4 cm (inv. št. 2671)

T. 12. Ptujski grad, Ptuj

1. Ibidem 209, T. sl. 280

2. Ibidem 221, T. sl. 461

3. Ibidem 207, T. sl. 246

T. 13. Ptujski grad, Ptuj

1. Ibidem 204, T. sl. 202

2. Ibidem 200, T. sl. 145

3. Fragment sivo žgane polkroglaste kupe, izdelane iz zemlje, pomešane s peskom in drobci kremenca. Z zunanje strani je vrezan ornament. Viš. 3,5 cm; sveetišče (inv. št. 2852)

4. Fragment sivo rdeče žgane koničaste kupe na nogi z vodoravno odrezanim ustjem. Izdelana je iz zemlje, pomešane s peskom. Viš. 5,7 cm (inv. št. 3479)

5. Ibidem 214, T. sl. 351

6. Fragment pripada posodi na T. 12: 1. Viš. 5,2 cm

T. 14. Ptujski grad, Ptuj

1. Fragment bolj polkroglaste kupe z navznotraj odebeljenim in horizontalno od-

rezanim ustjem. Izdelan je iz zemlje, pomešane s peskom in sivo rjavo žgan. Viš. 4,4 cm

2. Ibidem 207, T. sl. 248

3 a-b. Ibidem sl. 52

4. Fragment nizke konične noge sivo rdeče žgane kupe. Viš. 2,5 cm (inv. št. 973)

5. Fragment sivo črno žgane posode z blago naznačenim vratom ter nekoliko odebeljenim ustjem. Na fragmentu je ornament v obliki manjših odtisov. Viš. 5,1 centimetra (inv. št. 3261)

T. 15. Ptujski grad, Ptuj

1. Fragment sivo žgane večje polkrožne skodele na nogi (?) z odebeljenim vodoravno odrezanim ustjem. Izdelan je iz zemlje, pomešane z drobci kremenca. Viš. 6,5 cm (inv. št. 1156)

2. Ibidem 204, sl. 46, T. sl. 205

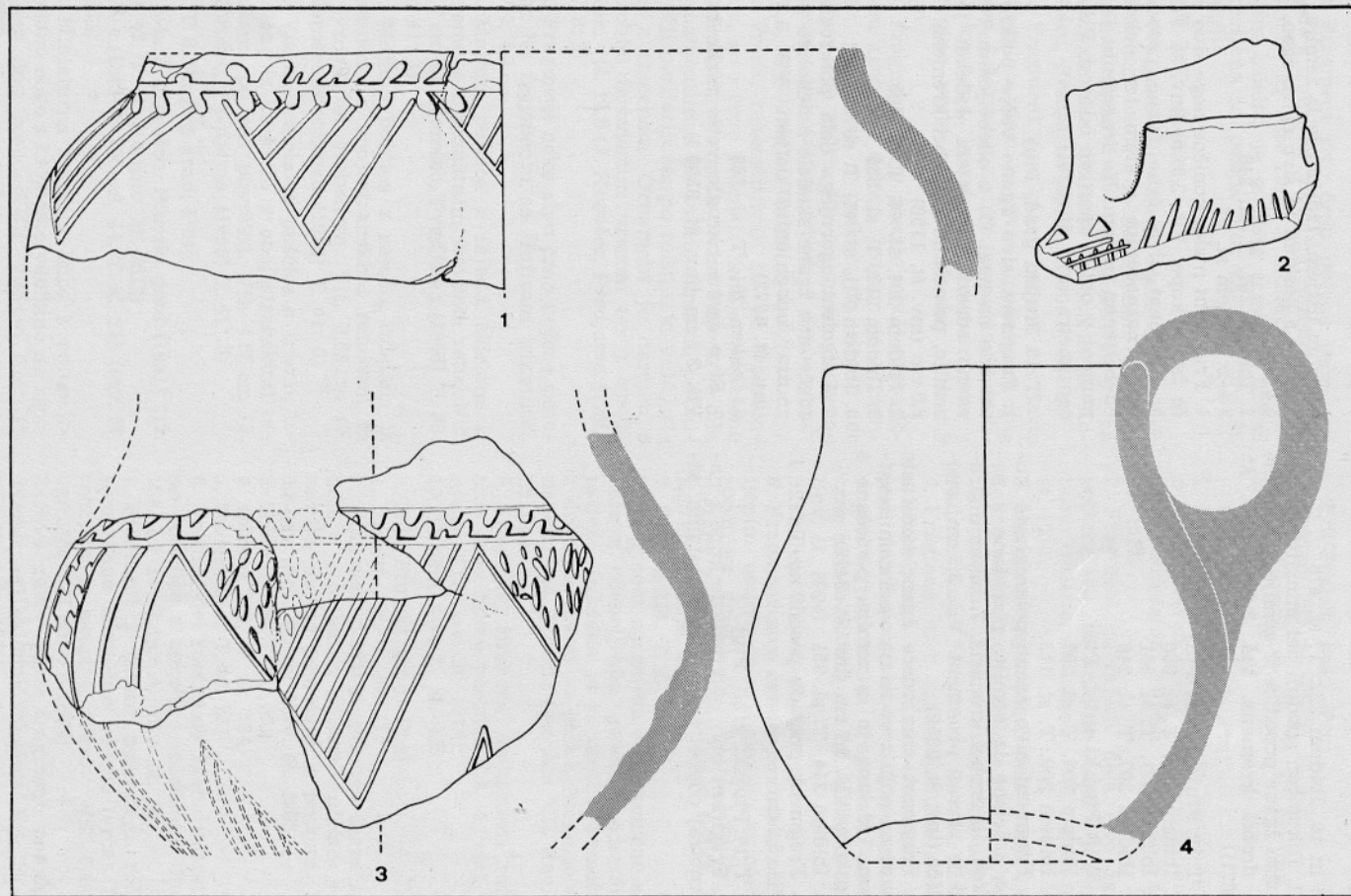
3. Ibidem 213, T. sl. 335

4. Ibidem 211, sl. 41, T. sl. 309

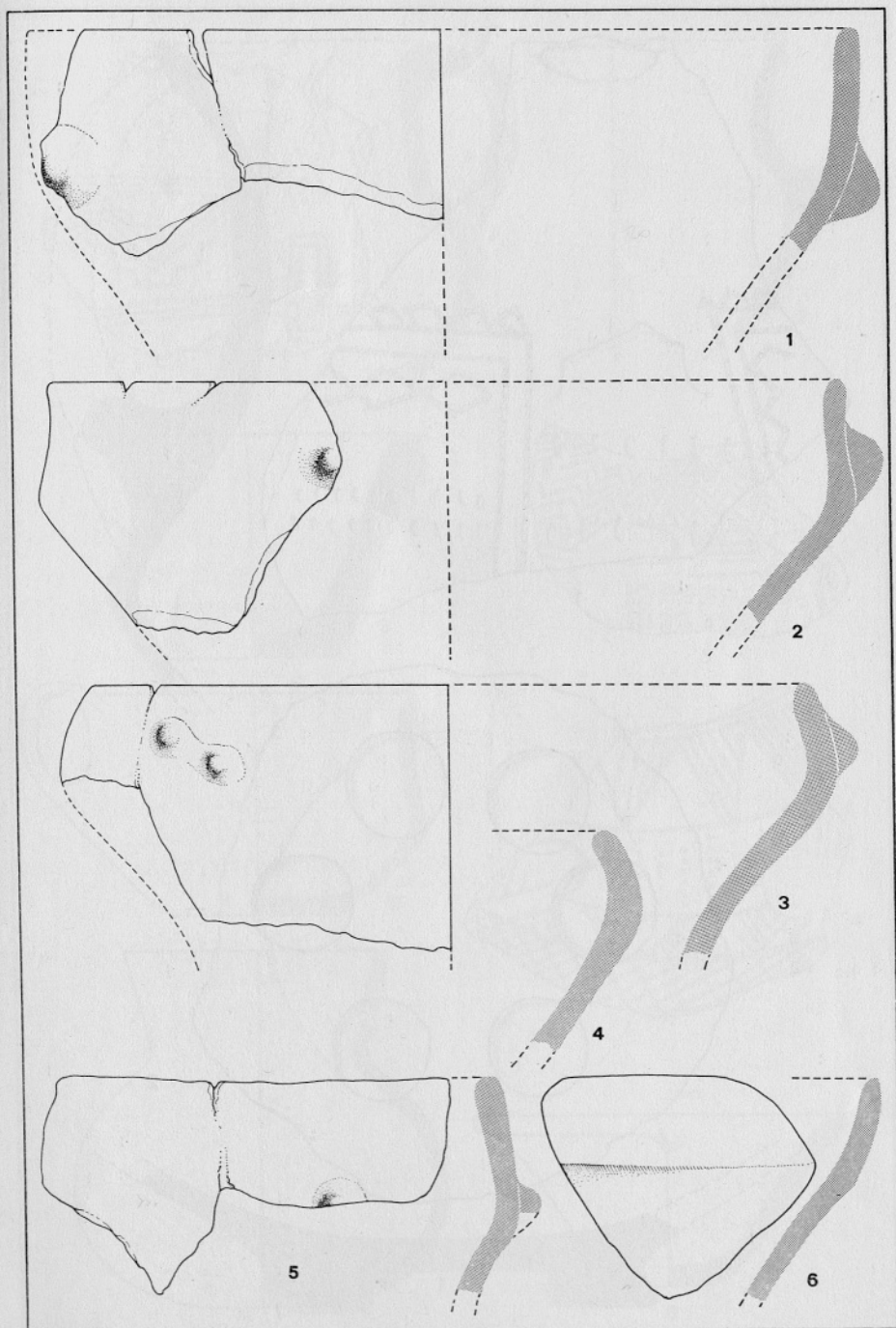
5. Fragment zgornjega dela polkroglaste rdeče sivo žgane skodele z nekoliko navznotraj upognjenim ustjem. Viš. 5,3 cm (inv. št. 1272)

6. Ibidem 201, T. sl. 168

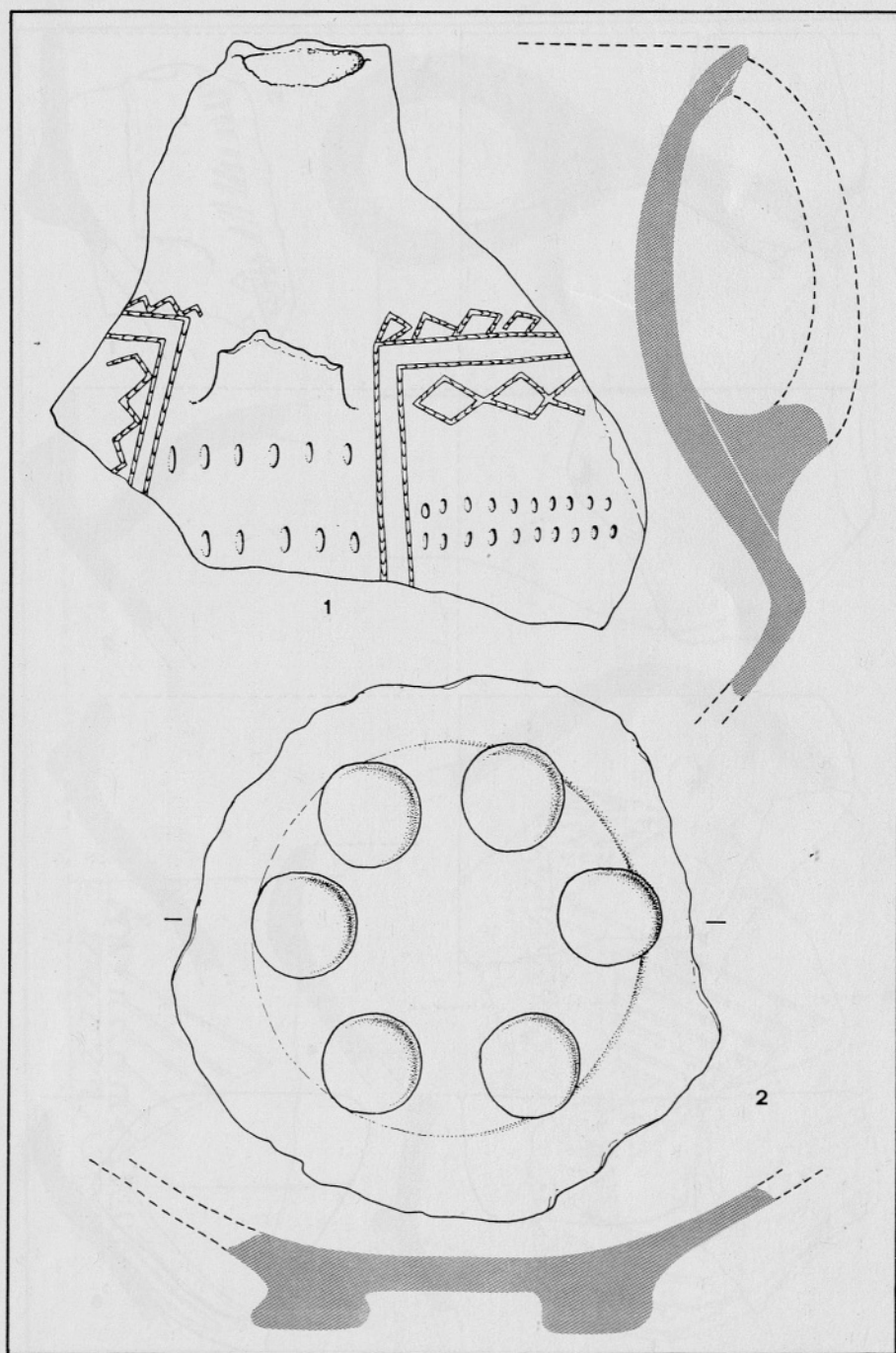
7. Sivo žgane okrogle votle nizke noge. Viš. 3,7 cm (inv. št. 3300 ?)

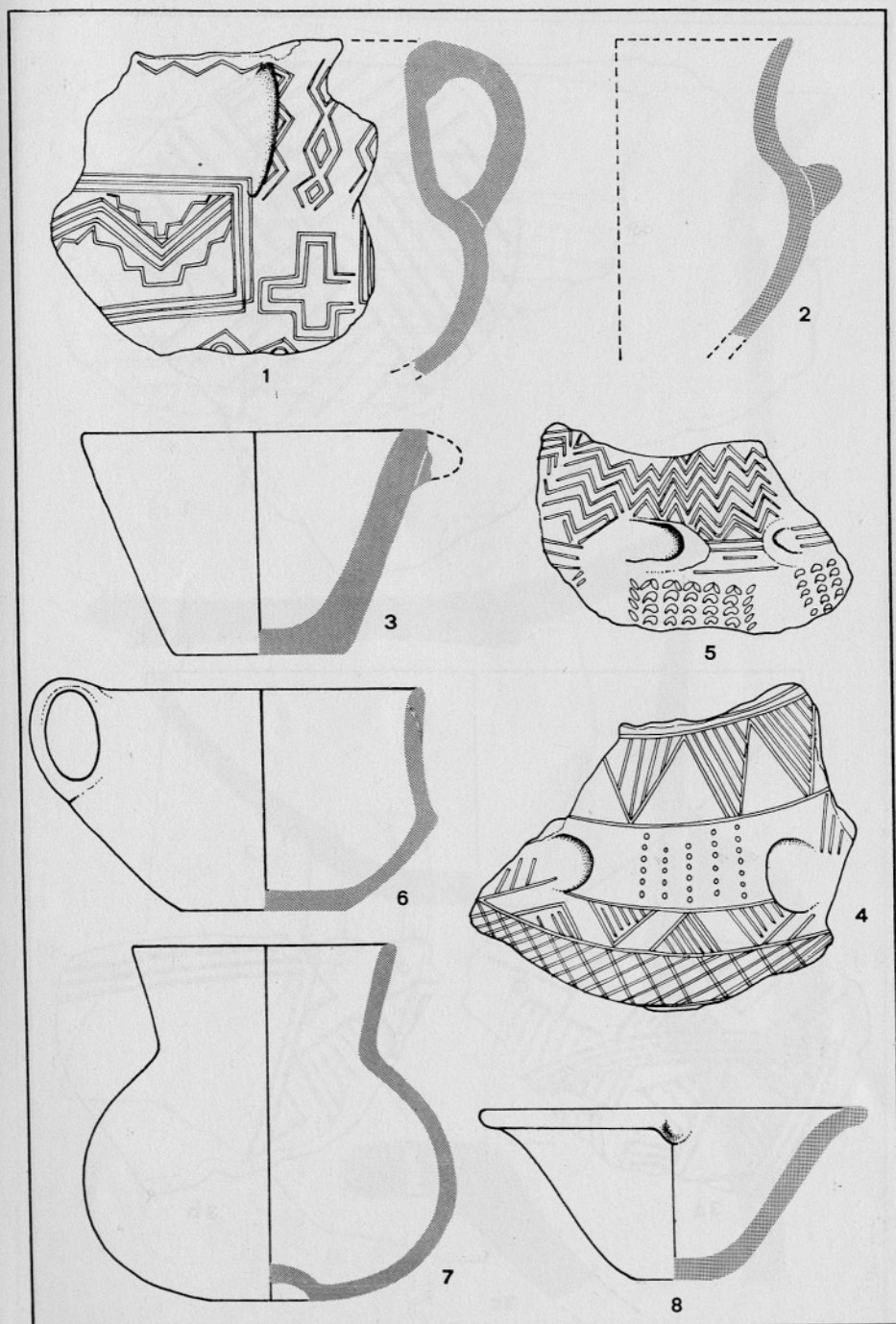
Kevderc na Lubniku, Škofja Loka

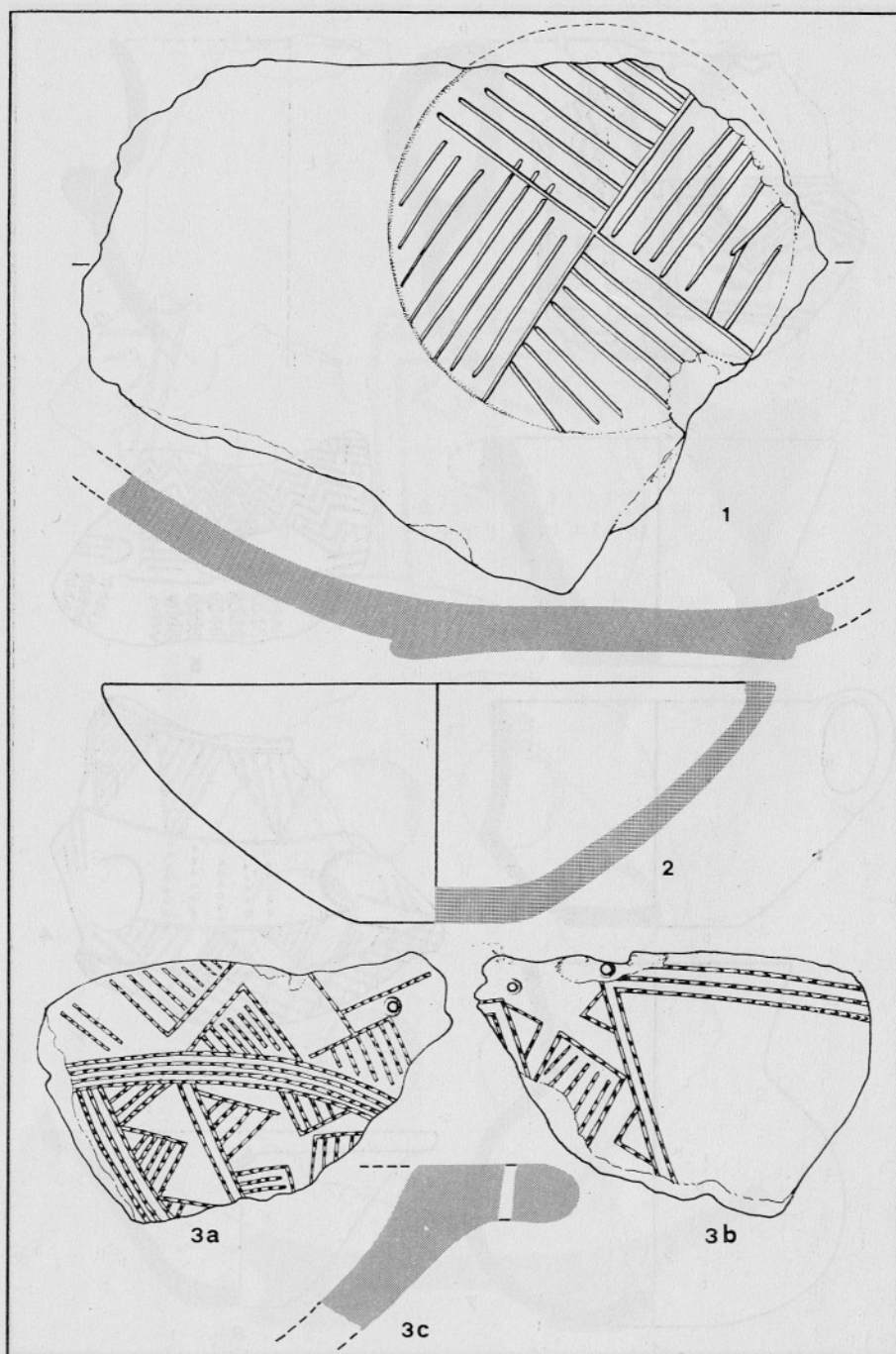
Kevderc na Lubniku, Škofja Loka

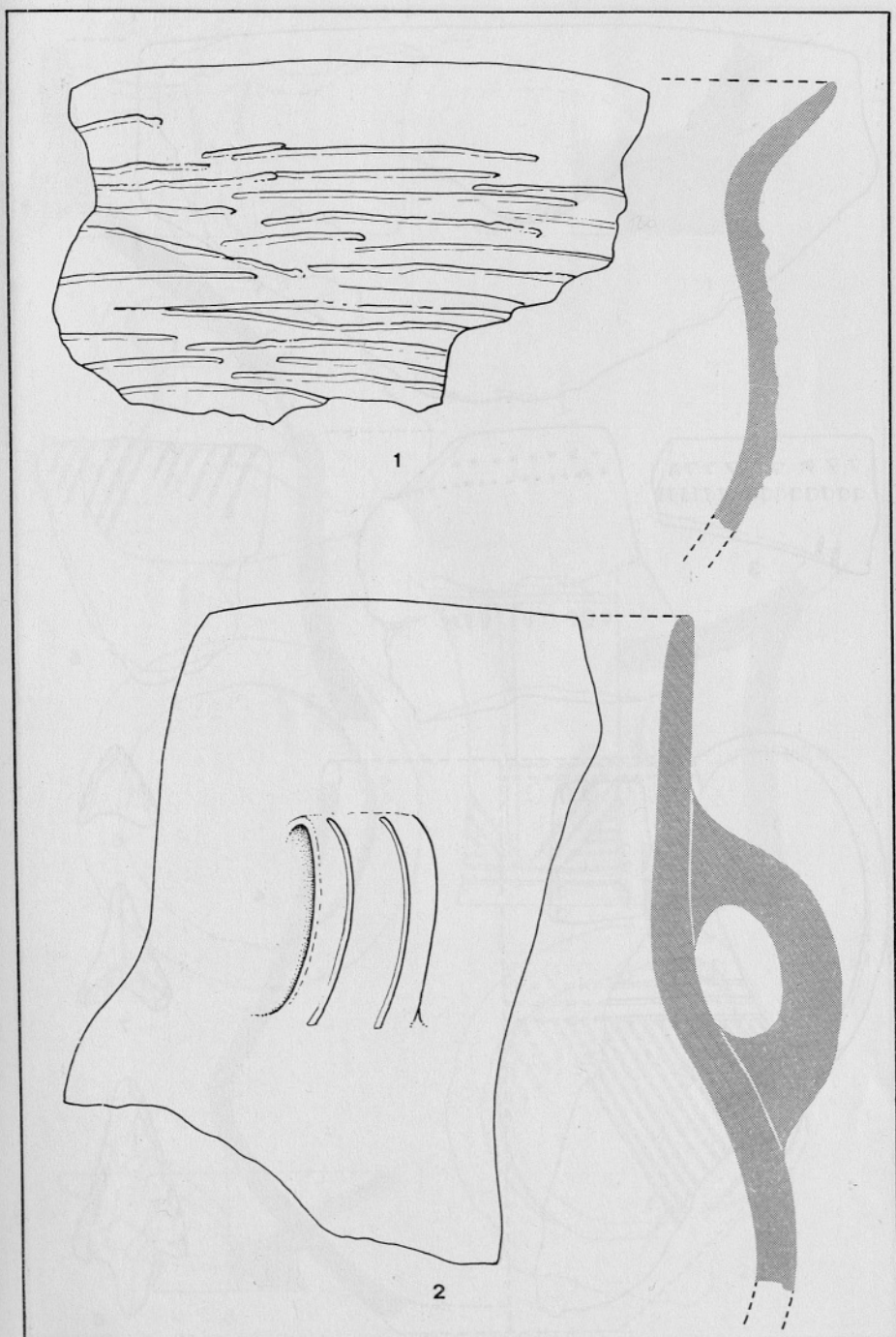
Ig

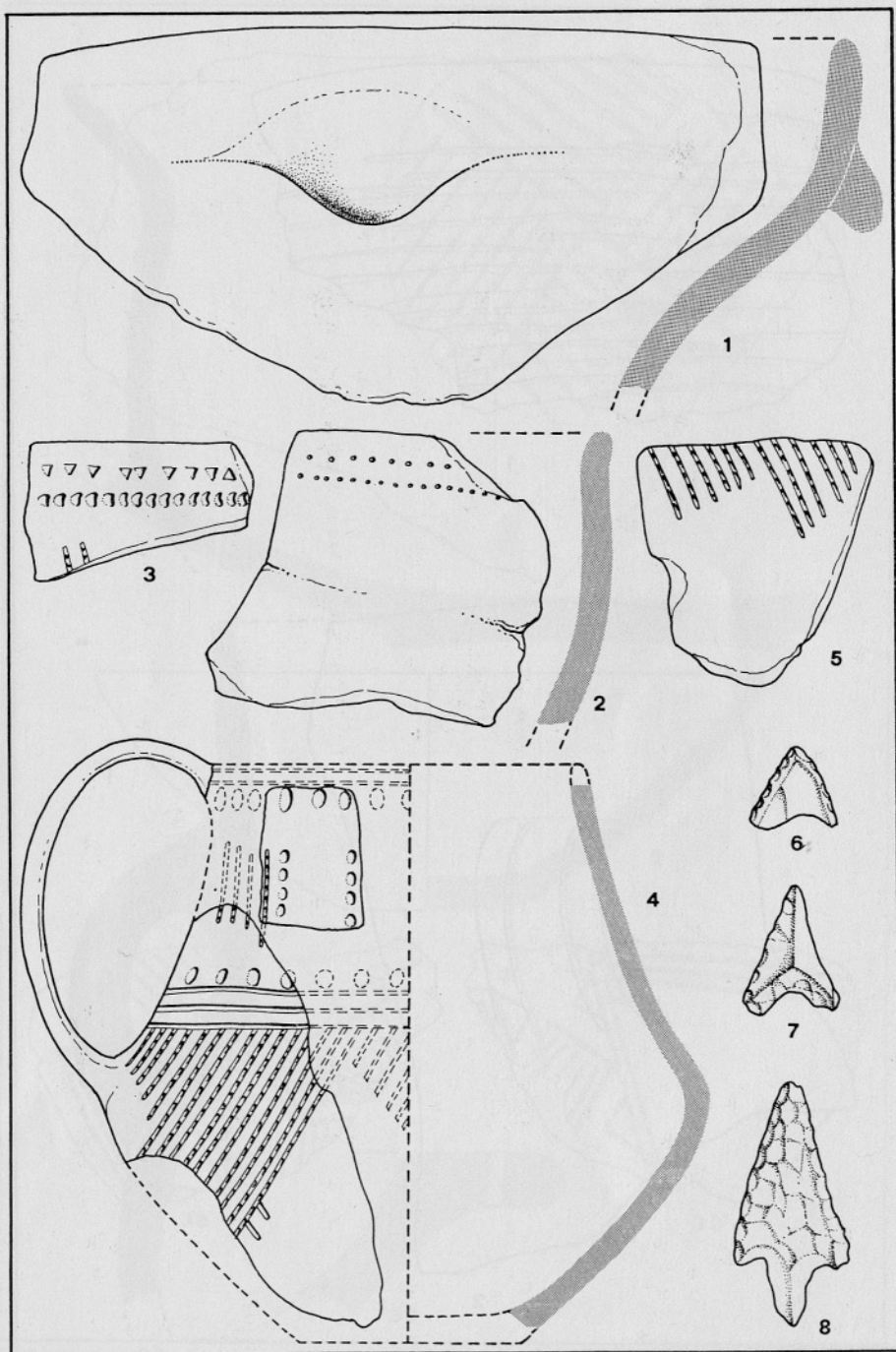
Ig

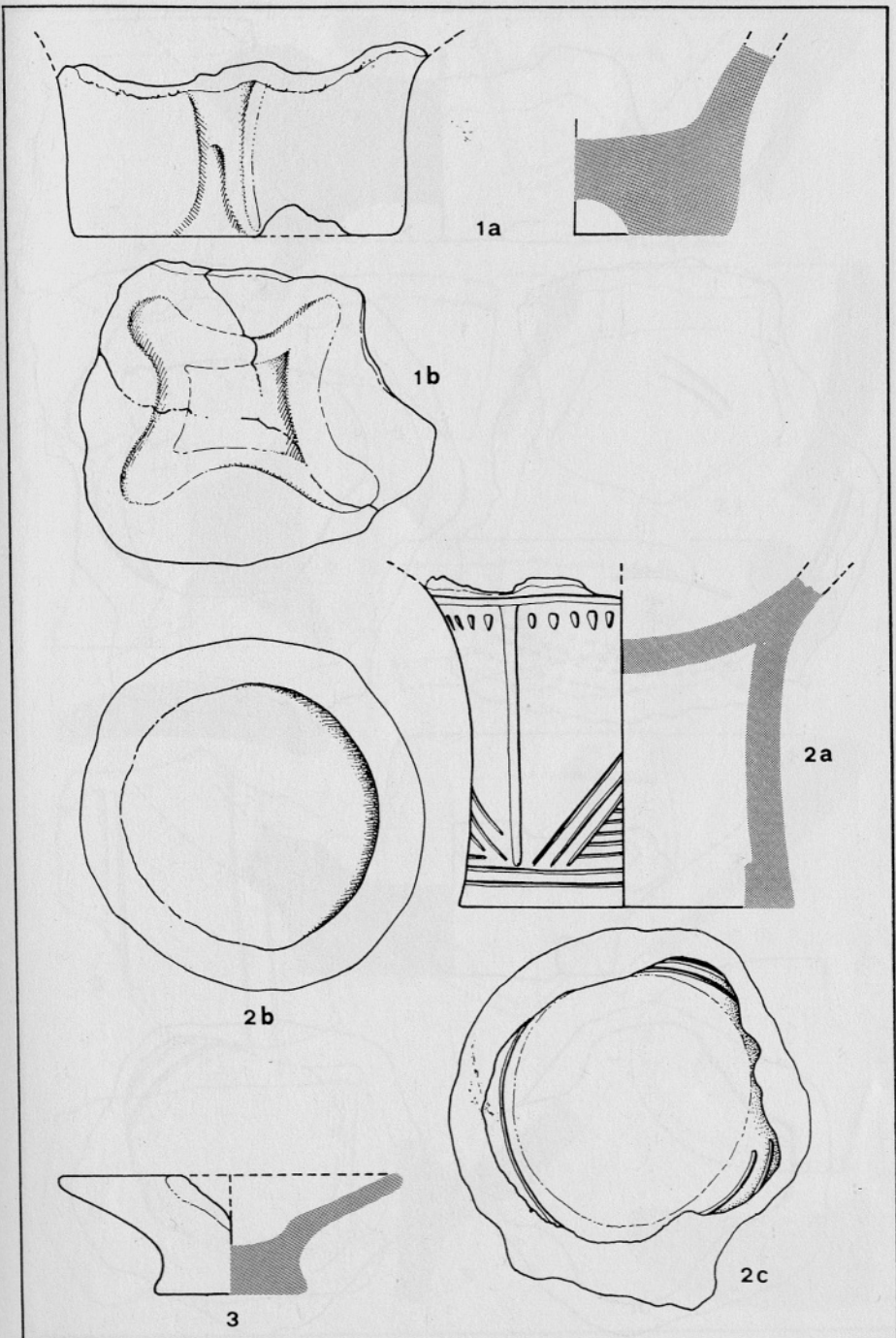
Ig

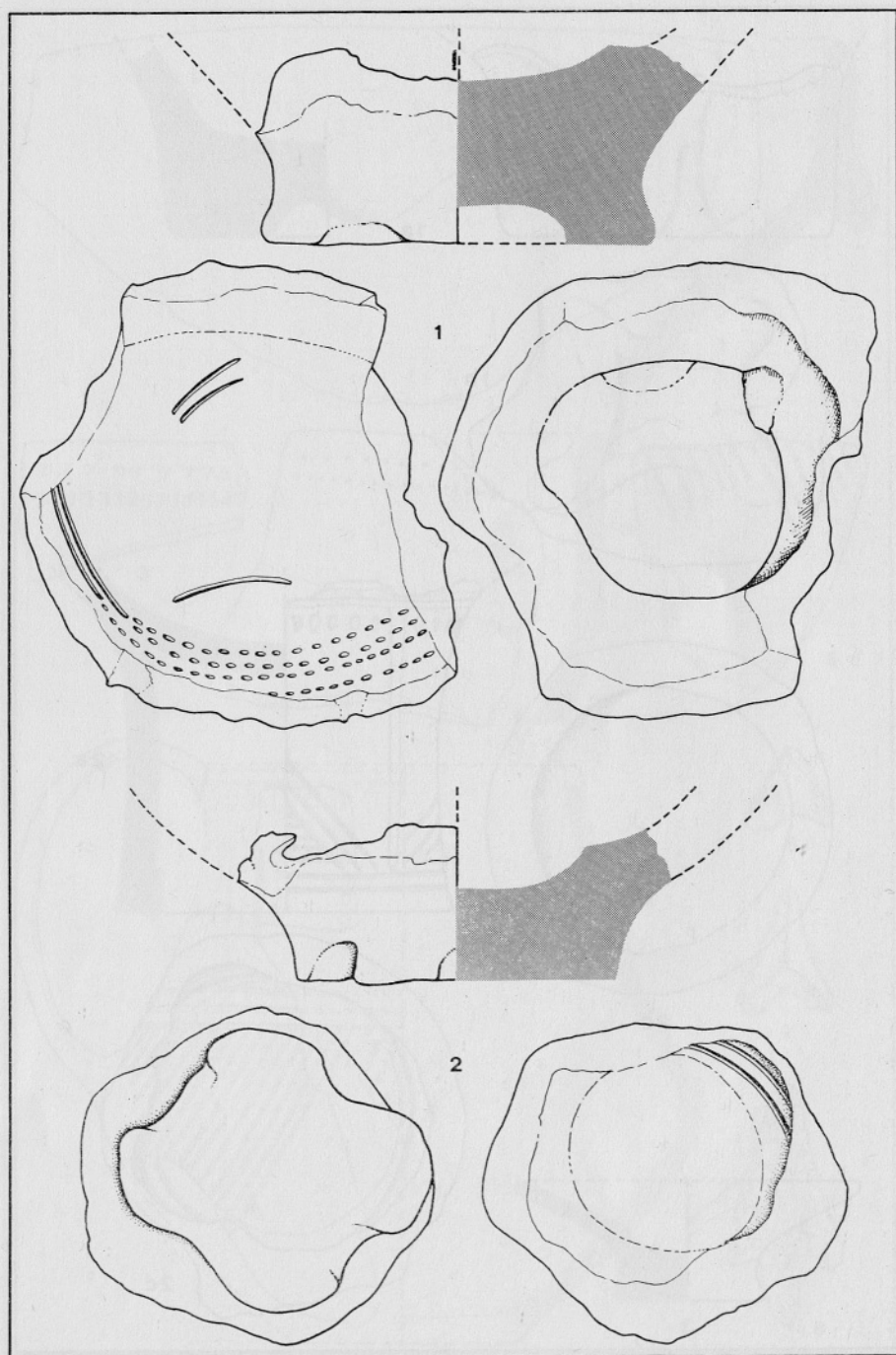
Ig

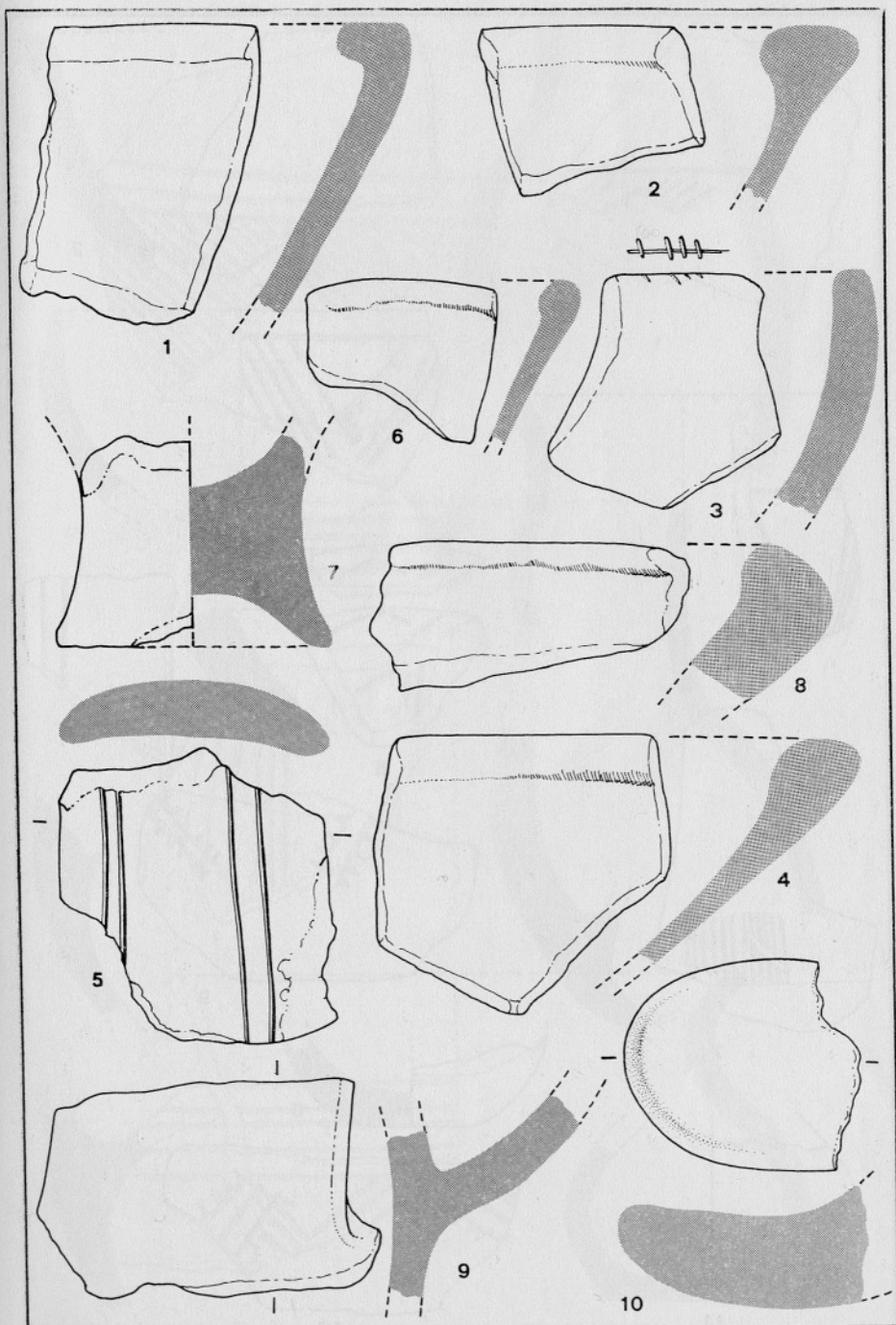
Predjama

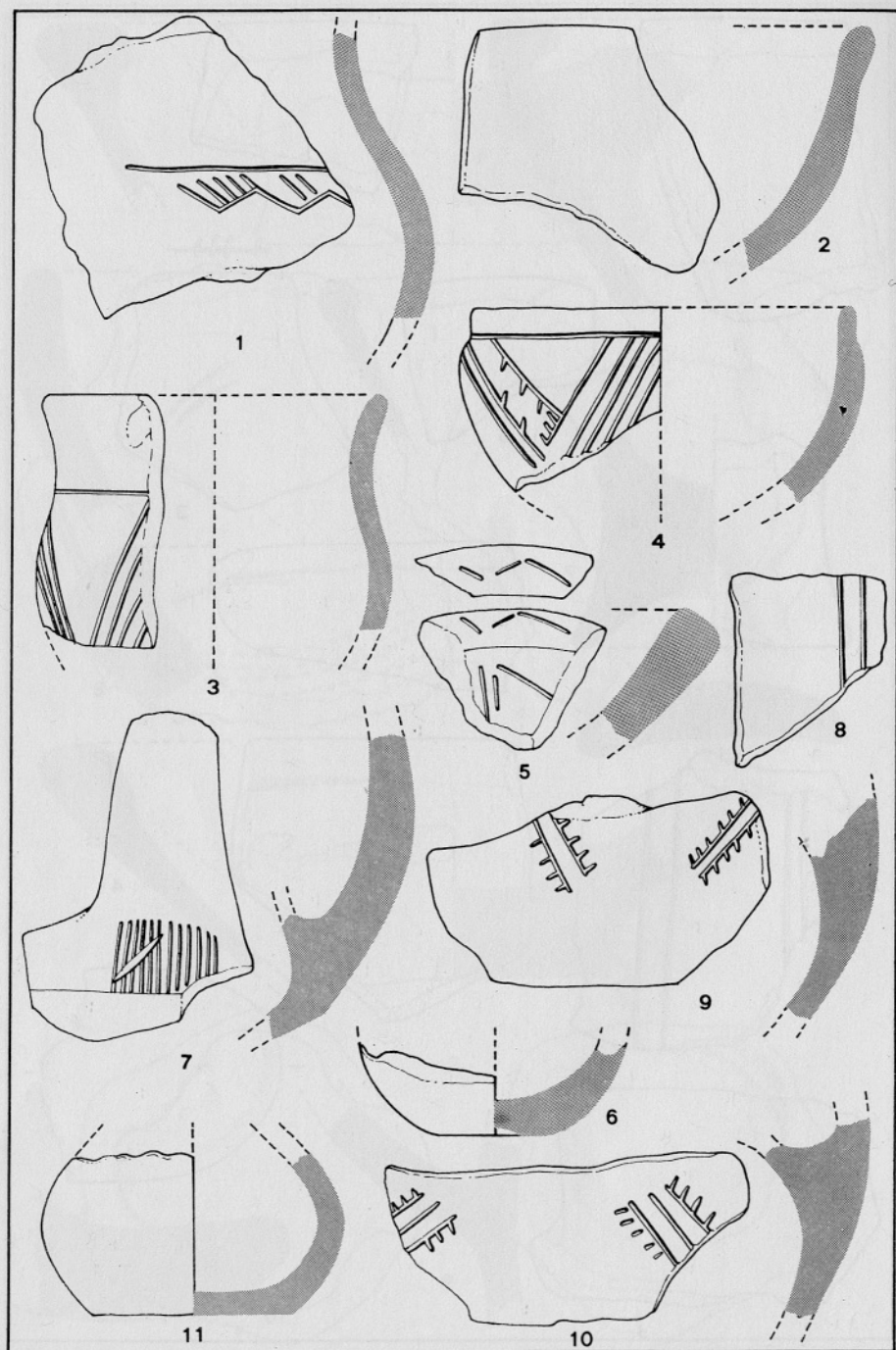
Ptujski grad, Ptuj

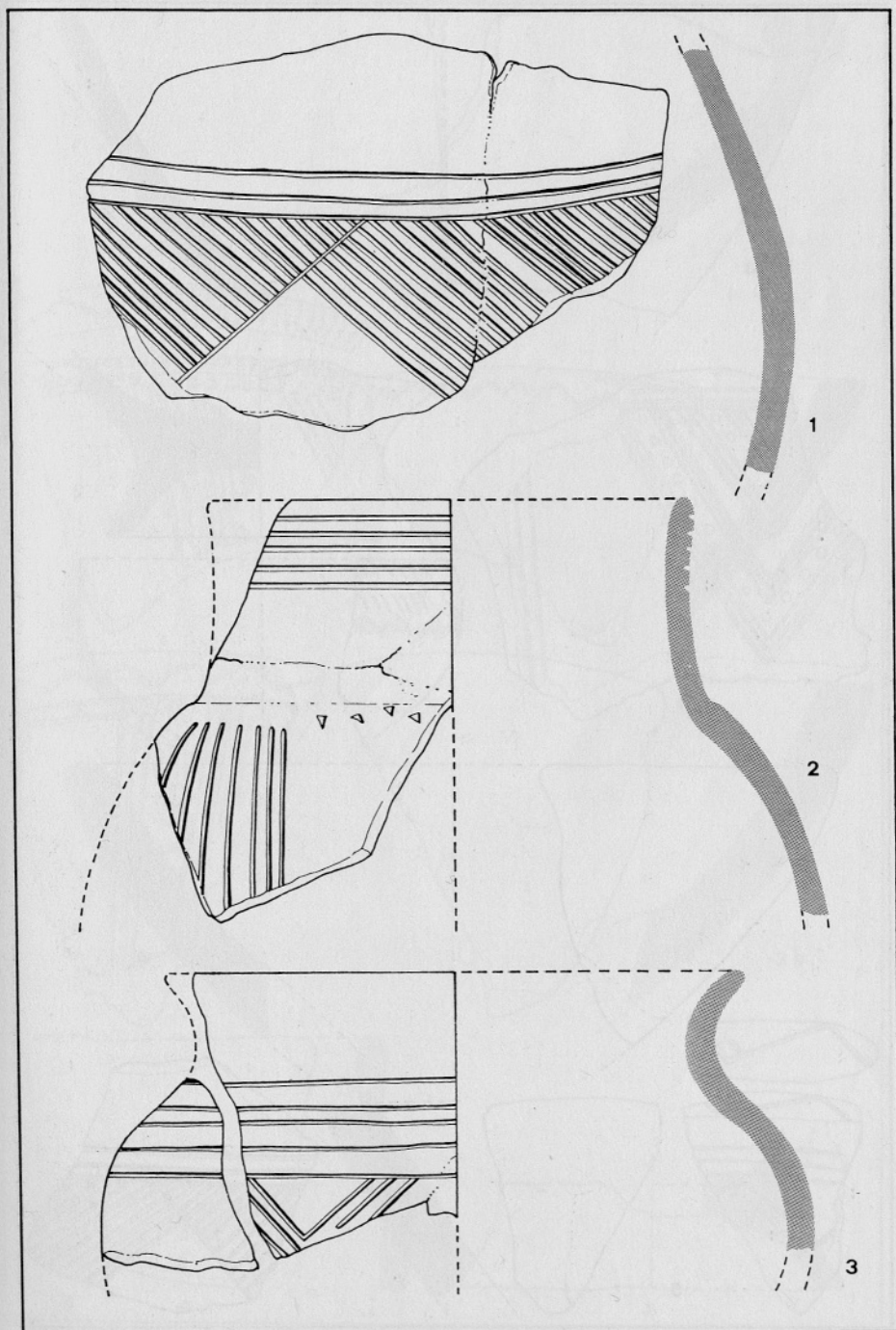
Ptujski grad, Ptuj

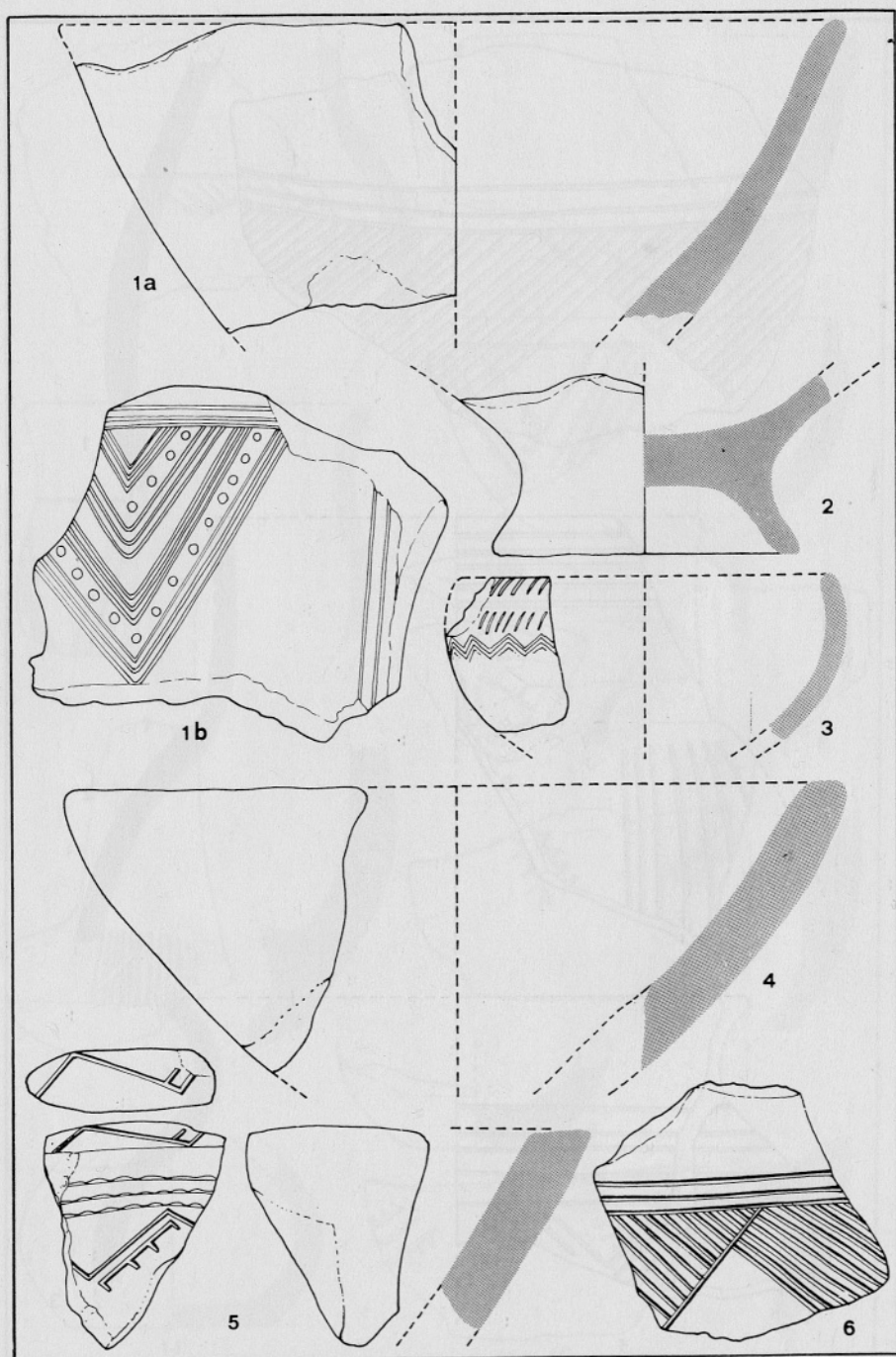
Ptujski grad, Ptuj

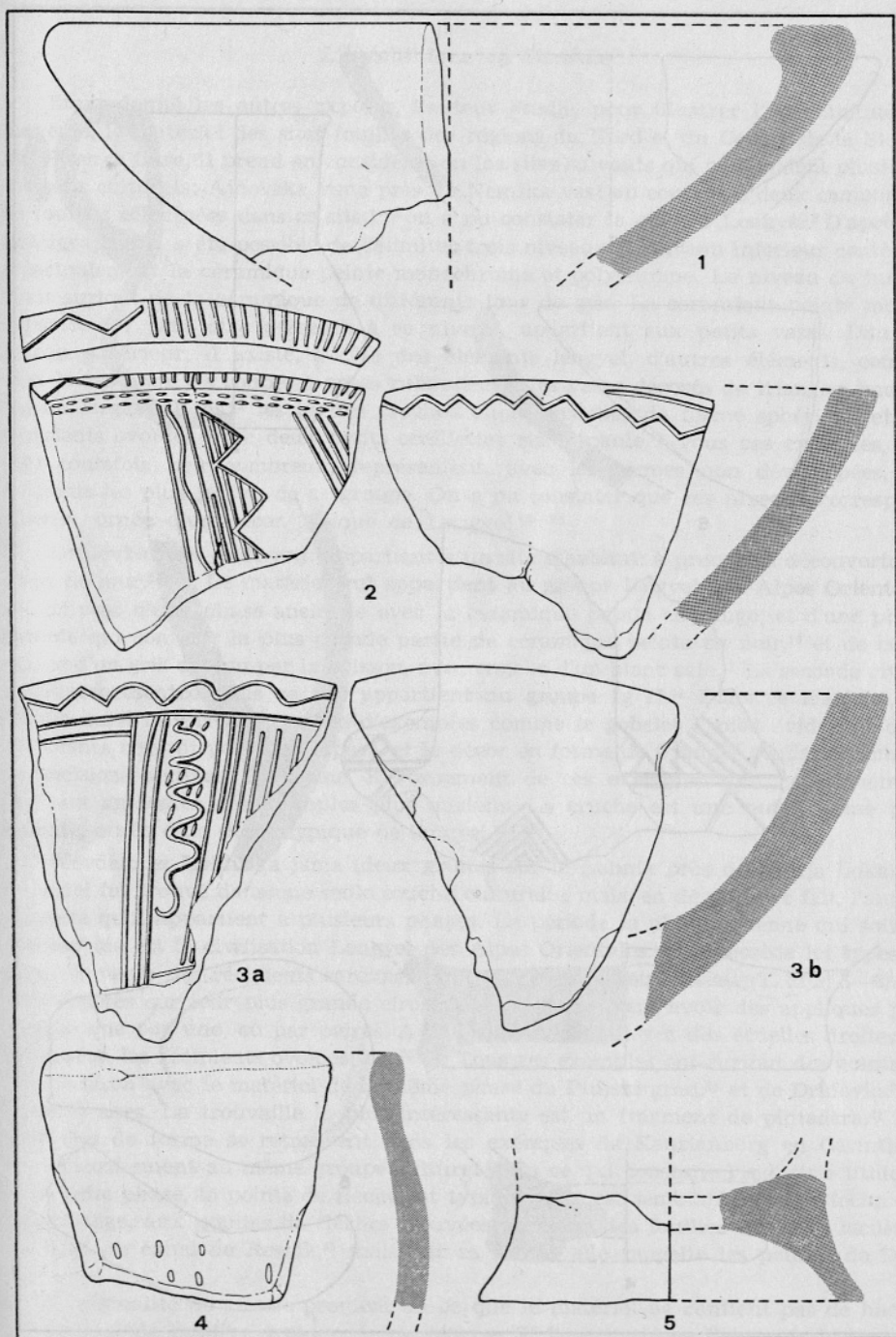
Ptujski grad, Ptuj

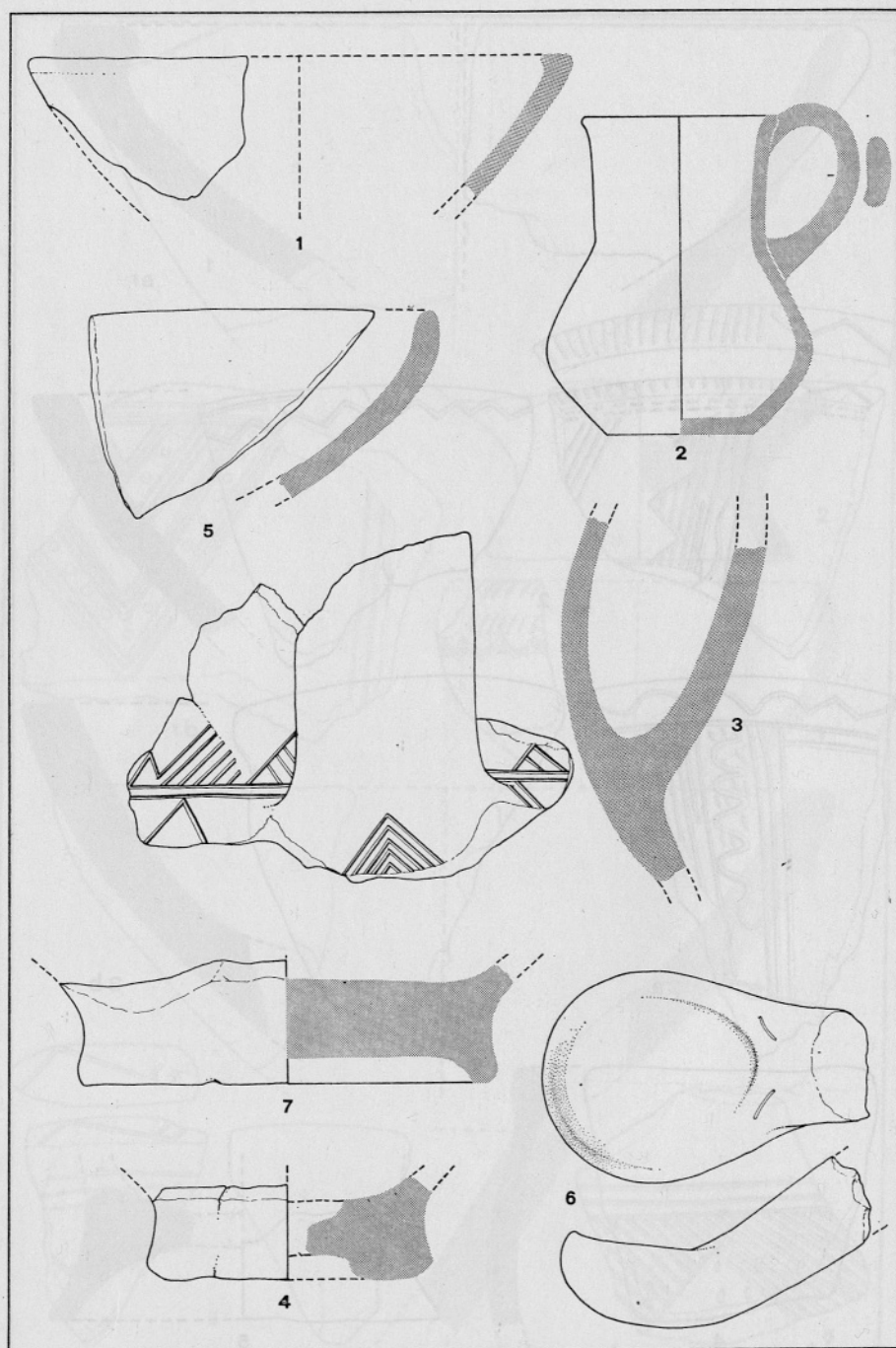
Ptujski grad, Ptuj

Ptujski grad, Ptuj

Ptujski grad, Ptuj

Ptujski grad, Ptuj

L'énéolithique en Slovénie

Etant donné les autres exposés, l'auteur étudie, pour illustrer l'énéolithique en Slovénie, le matériel des sites fouillés des régions du Nord et du Centre de la Slovénie. Pour ce faire, il prend en considération les sites suivants qui contenaient plusieurs horizons culturels: Ajdovska jama près de Nemška vas: au cours des deux campagnes de fouilles effectuées dans ce site,¹⁻² on a pu constater la culture Lengyel.⁹ D'après la stratigraphie, il a été possible de délimiter trois niveaux: le niveau inférieur contenait principalement la céramique peinte monochrome et polychrome. Le niveau du milieu avait surtout de la céramique de différents tons de gris. La céramique peinte monochrome, qui peut être présente à ce niveau, appartient aux petits vases. Dans le niveau supérieur, il existe, à côté des éléments lengyel, d'autres éléments, comme c'est le cas pour les coupes à anses rubannées,¹¹ les vases décorés de triangles hachurés en larges sillons,¹² les petites cruches ou les écuelles de forme sphérique et les récipients ovoïdes avec deux petits oreillettes sur l'épaule.¹³ Tous ces exemples, qui sont toutefois peu nombreux, représentent, avec les formes non développées, les éléments les plus jeunes de ce groupe. On a pu constater que ces niveaux correspondent, ornée d'un décor typique de Lengyel.²⁻²⁴

Drulovka près de Kranj: appartient à un site d'habitat: à preuve la découverte de crépi de mur.¹⁴⁻¹⁵ Le matériel qui appartient au groupe lengyel des Alpes Orientales se compose d'une phase ancienne avec la céramique peinte en rouge, et d'une phase récente qui contient la plus grande partie de céramique peinte en noir,¹⁶ et de céramique d'un gris obtenu par la cuisson, avec engobe d'un blanc sale.¹⁷ La seconde civilisation représentée dans ce site appartient au groupe Ig II.¹⁸ Dans ce matériel, on trouve aussi un certain nombre d'exemples comme le gobelet à pied évidé,¹⁹⁻²¹ dont les formes ne sont pas développées, et le décor en forme de triangle pendant, hachuré en incisions simples. La forme et l'ornement de ces exemples sont génétiquement liés aux analogies des exemples plus anciens. La cruche est une autre forme plus récente, ornée d'un décor typique de lengyel.²²⁻²⁴

Kevderc et Lubniška jama (deux grottes sur le Lubnik près de Škofja Loka): le matériel fut trouvé dans une seule couche culturelle, mais, en dépit de ce fait, l'auteur constate qu'il appartient à plusieurs phases. La période la plus ancienne qui soit ici représentée est la civilisation Lengyel des Alpes Orientales. Elle possède les types de vases suivants: les récipients carennés dont les fonds se rétrécissent (T. 2: 1, 3-6). Ils sont décorés sur leur plus grande circonférence, ils peuvent avoir des appliques plastiques une par une, ou par paires. A côté de ces pots, il y a des écuelles droites ou carennées, les récipients ovoïdes, etc.²³⁻³⁰ Tous ces exemples ont surtout des points de comparaison avec le matériel de la même phase du Ptujski grad,³⁴ et de Drulovka³⁵ et d'autres sites. La trouvaille la plus intéressante est un fragment de pintadera.⁴¹ Des analogies de forme se retrouvent dans les exemples de Kanzianberg en Carinthie⁴⁴ qui appartiennent au même groupe culturel.⁴⁵ En ce qui concerne l'industrie lithique, dans cette phase, la pointe de flèche est typique. Elle est semblable, par sa technique de débitage, aux pointes de flèches trouvées au cours des fouilles des cités lacustres du bord du canal de Resnik,⁴⁷ mais par sa forme, elle rappelle les pointes de Drulovka.⁴⁸

L'originalité de ce site provient de ce que le matériel ne contient pas de hache-marteau et de cuillère typique de ce groupe. Si l'on considère l'absence de ces éléments, il est indiscutable que ce matériel de Lubnik appartient à une phase récente

de ce groupe. La datation plus récente est confirmée par: les récipients ovoïdes qui montrent des analogies avec des exemples trouvés dans les cités lacustres, près de Parte,⁵⁴ une coupe droite probablement sur pied évidé et évasé, ornée de triangles pendants et hachurés en incisions simples,⁵⁶ comme nous en avons vu à Drulovka,⁵⁷ et un fragment de pied presque droit⁵⁸ et dont le diamètre prouve qu'il est d'une tradition plus ancienne. L'auteur pense que ces éléments ne doivent pas être exclus du groupe de la civilisation lengyel des Alpes Orientales,⁵⁹ mais qu'ils doivent être considérés comme des éléments représentant une phase de développement plus jeune.

La deuxième période est représentée par les éléments ayant des caractéristiques tout à fait différentes du point de vue de leur forme et de leur décor. Ici domine la forme sphérique, dont les types principaux sont: les cruches à col cylindrique légèrement incurvé, à fond aplati ou concave et les anses rubannées (T. 1: 4, fig. au texte),⁶⁰⁻⁶¹ les amphores sphériques carennées à col rétréci et dont les lèvres sont légèrement évasées,⁶³⁻⁶⁵ ou seulement en partie carennées, avec une petite anse sous-cutanée sur l'épaule,⁶⁶ les écuelles semi-sphériques carennées, à bord étiré, ornées sur toute leur surface de triangles et de rubans (T. 1, 2, 3), mais il n'est pas exclu que le décor compte aussi les rhombes,⁷³ cercles, ou d'autres décors ourvilignes.⁷⁴ Les triangles pendants sont placés sur plusieurs registres⁷⁵ ou sont couchés et l'espace entre eux forme une ligne en zig-zag.⁷⁶ Cette dernière peut également être réalisée par une ligne large décorée. La technique utilisée est l'incision simple remplie par des impressions (verticales ou en biais) de petits triangles. Ce décor est couvert d'une épaisse couche blanche incrustée. Pour que cette incrustation se maintienne dans les creux, toute la surface du motif est entaillée,⁷⁸ c'est-à-dire remplie par des incisions courtes non organisées, comme c'est le cas dans certains groupes culturels du cercle adriatique.⁸¹ Plusieurs éléments de ce groupe de céramique sont, soit par le décor, soit par la forme, liés génétiquement à des manifestations plus anciennes de la région des Alpes Orientales. En ce qui concerne le problème chronologique de cette civilisation, l'auteur met à part les éléments qui appartiennent à la phase intermédiaire entre la culture lengyel et le groupe Ig I. L'auteur sépare aussi les éléments liés au groupe Ig I du Ljubljansko barje (Le Marais de Ljubljana) et ceux liés au groupe Ig II. L'auteur n'étudie pas la troisième période, car elle date l'âge du bronze.

Jermanova ou Ajdovska jama na Pijavškem. Parmi le matériel de cette grotte, l'auteur reconnaît deux groupes de céramique. L'un qui appartient par ses formes classiques à la civilisation lengyel des Alpes Orientales,⁸⁵⁻⁹⁵ et l'autre qui présente les traits plus récents. Parmi ces derniers on trouve: de petites cruches à fond sphérique et à anses qui surmontent le bord,⁹⁶ les terrines droites à bord étiré, décorées de triangles hachurés en larges sillons,⁹⁷ et des récipients ovoïdes, dont la partie inférieure est décorée dans la technique de barbotine.⁹⁸ D'après la détermination chronologique du Resnikov prekop (canal de Resnik),⁹⁹ l'auteur considère ces exemples comme des manifestations plus récentes.

Kolišča pri Igu (cités lacustres près de Ig, T. 3-6). Bien que ce matériel ait souvent été traité dans la littérature et décrit, l'auteur reprend le matériel de la civilisation slavonienne qui est identifié comme groupe Ig I. Il distingue des éléments autres que ceux déjà mentionnés, qui sont liés à une base plus ancienne.¹⁰⁰ Ces éléments représentent dans ce groupe la phase la plus ancienne. Celle-ci contient de petites cruches,¹⁰¹ des écuelles à profil carenné,¹⁰² des crécelles carennées,¹⁰³ des vases droits à goulot ou à quatre renflements plastiques sur le bord. Les éléments décoratifs, quand ils existent, ne présentent pas un degré élevé de développement.¹⁰⁴

La civilisation slavonienne de la région des Alpes Orientales est liée chronologiquement, d'un côté au type Retz en Autriche, et, de l'autre, à la civilisation de Baden-Pécelér de Pannonie.¹⁰⁶ La longue durée chronologique permet de différencier le matériel de ce groupe culturel en deux phases: l'ancienne, qui est une phase d'évolution, et la phase mûre, tandis que l'auteur attribue les éléments des régions plus septentrionales à la troisième phase décadente.

A la seconde civilisation, qui ne possède pas encore de nom, l'auteur attribue, pour la différencier de la civilisation mentionnée plus haut, le nom du groupe Ig II. Elle se distingue de la précédente et elle apparaît dans ce site avec des formes développées. Culturellement, cette civilisation est liée à sa variante adriatique,¹⁰⁹ au groupe Kiszapostag, Wieselbourg et avec le type Oggau-Loretto. Elle est également liée, dans une certaine mesure, à la céramique »litzen«, et au cercle culturel de l'Italie du Nord auquel appartient aussi le vase campaniforme de type maritime.¹¹⁰⁻¹¹²

Predjama. Parmi les éléments les plus anciens de ce site, l'auteur distingue ceux qui sont liés à la civilisation lengyel des Alpes Orientales. Parmi ces éléments, il y a certains fragments de vase à carrenne, et dont le fond est rétréci, certaines pointes de flèche en silex (T. 7: 8), avec des retouches semblables à celles des éclats ordinaires¹¹⁷ et des haches-marteaux.¹²⁰ La céramique en son entier n'est pas décorée (T. 7: 1).¹²²⁻¹²⁴ Elle ne connaît pas, comme c'est le cas pour le matériel de Lubnik, la cuillère, caractéristique pour ce groupe culturel, mais on retrouve des perles plates en pierre ou en os.¹²⁵⁻¹²⁶

Le deuxième groupe est représenté par les pots et oruches (T. 7: 4) qui ont des anses rubannées décorées d'ornements encore non développés, consistant en incisions simples et larges sillons.¹²⁹ Ces ornements sont complétés par un simple poinçonnage. La forme du motif est liée à la phase initiale du groupe culturel Ig I. Certaines terrines à oreilles sous-cutanées appartiennent à cette période.¹³³ La pointe de flèche fait partie de l'outillage lithique.

Ptujski grad. Au cours de la dernière étude de ce nombreux matériel, les éléments de la civilisation Lengyel des Alpes Orientales furent considérés à part.¹³⁷ Parmi le matériel restant et appartenant aux civilisations plus anciennes, se trouve celui de la civilisation slavonienne. Parmi les types les plus représentés on compte le gobelet à pied dont la forme peut être cylindrique ou en forme de croix (T. 8: 3; 11: 1, 2, 4-6; 14: 1-4; 15: 1, 4, 5, 7), l'amphore plus arrondie à col cylindrique légèrement concave et à bord étiré (T. 11: 1; 12), les terrines semblables (T. 10: 11; 11: 9, 10; 15: 3), mais ayant le bord plus élargi, les écuelles un peu plus petites (T. 11: 3, 4, 6; 13: 3), la cruche représentée une seule fois (T. 15: 2), et les cuillères à manche plein (T. 10: 10; 15: 6). Le décor est très simple, principalement composé de triangles hachurés d'incisions simples ou de larges sillons et complété de poinçonnages. Il était rempli d'incrustations blanches.

L'auteur place ce groupe, au niveau global, dans la civilisation slavonienne, et plus précisément, dans sa variante des Alpes Orientales. Ce point de vue se justifie par la présence du gobelet à pied et des caractères de l'ornementation. Cependant, d'après certains éléments, l'auteur distingue une phase ancienne et une phase récente. Tandis que la première est liée à la phase récente de Lengyel, la dernière est liée à la seconde phase du groupe Ig I du Ljubljansko barje. Ces éléments évoquent avec clarté non seulement la liaison étroite des manifestations énéolithiques avec le substrat plus ancien mentionné, mais aussi une période chronologique plus longue dans ce site.

Roška špilja. Bien que l'on suppose qu'il existe, dans le matériel de ce site, certaines formes et éléments décoratifs qui montrent la liaison avec le groupe ancien de cette région, l'existence de la culture énéolithique évoque seulement les pointes de flèche à base concave.¹⁴⁰⁻¹⁴³

Vinomer près de Metlika. Dans certaines fosses d'habitat, découvertes à «Pristava»,¹⁴⁴ on a trouvé, avec les fragments de crépi de mur,¹⁴⁵ de la céramique des civilisations Lengyel et slavonienne. Les éléments de la première civilisation, les cuillères et les haches-marteaux, sont absents. En se basant sur ce fait et sur certains éléments, le matériel, qui est culturellement sous l'influence des régions Sud-Est,¹⁵¹ est chronologiquement placé dans la phase récente de cette civilisation.

De même, la civilisation slavonienne est rangée, avec ses éléments, dans la phase récente qui entre déjà dans l'époque du bronze.¹⁵⁶

Après l'analyse des matériels de certains sites, l'auteur conclut qu'à l'époque énéolithique deux civilisations s'étendaient, à savoir la civilisation slavonienne, et celle qui appartient au groupe Ig II, tandis qu'au début de l'époque énéolithique existe la dernière phase de développement de la civilisation lengyel des Alpes Orientales.

De toutes ces civilisations, c'est la civilisation Lengyel qui est, en Slovénie, la mieux explorée et la plus connue par de nombreux sites. Étant donné que nous ne savons pas quelle était la civilisation qui s'était implantée avant la civilisation lengyel dans cette région, la question se pose de savoir si elle représente une manifestation culturelle du développement interne d'une plus ancienne civilisation qui se serait étendue également dans la région de Slovénie, ou seulement dans la région voisine, et qui aurait ainsi pénétrée comme une civilisation achevée dans la région où on la trouve, ou bien si elle est le fruit de l'interpénétration de deux cercles culturels qui ont dû fusionner dans cette région.

D'après l'analyse faite par J. Korošec de ce groupe culturel, il ressort qu'une de ses composantes principales est formée par les éléments du cercle culturel adriatique.¹⁵⁹ Avec les fouilles de l'Ajdovska jama, une seconde composante est constatée, qui possède des éléments provenant du cercle des civilisations danubiennes.¹⁶⁰ D'après ces manifestations, il est certain que la civilisation Lengyel des Alpes Orientales s'est formée à partir d'éléments des cercles culturels méditerranéens et de l'Europe Centrale.¹⁶²

Les trouvailles archéologiques ont montré que le cercle méditerranéen s'est étendu aux régions littorales; cependant, jusqu'ici, les frontières nord n'ont pas été déterminées. D'après certains éléments du matériel des cités lacustres, le long du canal de Resnik, on peut juger que ce cercle culturel a pénétré profondément à l'intérieur du continent.¹⁶³ Étant donné que les éléments du cercle culturel septentrional sont conservés tels quels par les éléments de la culture lengyel, on peut conclure que les contacts mutuels ont pu s'effectuer avant la phase de la civilisation de Hvar, et de la civilisation représentée dans les cités lacustres près du canal de Resnik.¹⁶⁴

Ces considérations mises à part, il est certain que l'expansion la plus forte de la civilisation Lengyel vers le Sud s'effectue au moment de sa phase la plus récente. Cependant, l'auteur laisse les parenthèses ouvertes en ce qui concerne la question de savoir quels peuvent être les rapports qui existent avec les manifestations analogues des environs de Ravenne et de la côte adriatique.¹⁶⁶

D'après le matériel de la Carinthie et de la Styrie autrichiennes,¹⁶⁷ du Burgenland,¹⁶⁸ du Comté de Veszprem en Pannonie¹⁶⁹ et des régions au Sud-Ouest de la Slo-

vaque, on peut juger qu'il y avait là un développement analogue dans le cercle de la civilisation Lengyel.¹⁷²

L'auteur incline à voir dans les nouveaux éléments qui apparaissent à la fin de cette civilisation le reflet du développement culturel interne. La diversité des formes et des décors évoque des créations spontanées et, à cette période, de développement inégal. Il est à remarquer que des manifestations semblables, qui peuvent être notées aussi dans les régions mentionnées plus haut en dehors de la Slovénie et qui apparaissent en Autriche du Nord-Est, comme type Retz¹⁷⁵ en Slovaquie du Sud-Ouest, sont englobées dans le groupe de la céramique à incisions en larges sillons.¹⁷⁶ La situation en Croatie est beaucoup plus obscure, car il n'y a pas suffisamment de sites explorés systématiques. Cependant, les archéologues croates aimeraient voir dans les éléments de la dernière phase de développement de la civilisation Lengyel une autre civilisation, à laquelle ils donnent le nom de culture Lasinja.¹⁷⁷

Toutes les manifestations mentionnées mises à part, l'auteur pense qu'en se basant sur les éléments sûrs les plus récents du milieu Lengyel et d'autres éléments plus anciens de la civilisation slavonienne, on peut s'attendre à trouver également des sites ou régions où le processus de développement serait plus explicite que dans les civilisations mentionnées, plus probant avec des éléments plus nombreux.

D'après l'auteur, un tel endroit pourrait être l'actuelle Slavonie et le Srem, dont le développement culturel daterait de l'époque avant l'invasion de la culture Baden-Péccler dans les régions orientales. Mais les trouvailles prouvent qu'un développement analogue s'est effectué également dans la région de Slovénie. Par l'analyse des caractéristiques de certaines trouvailles de la civilisation slavonienne, il est possible de différencier deux matériels. Un groupe, lié aux régions riches et révélant plus de contacts avec des trouvailles de régions orientales,¹⁸⁹ l'autre, trouvé dans les régions moins accessibles, avec la tendance à un développement local. Tandis que le matériel du premier groupe est plus riche dans ses formes et dans le décor,¹⁹⁰ le second est plus pauvre, et, par moments, plus grossier. Dans la comparaison, ce dernier a un aspect plus récent, ce qui ne concorde pas avec les phases chronologiques de ce groupe culturel, mais il ne s'agit là que du développement culturel plus lent des régions difficiles à atteindre.

Dans l'échelle chronologique globale, la civilisation slavonienne en Slovénie est parallèle à la civilisation Vučedol I et peut-être en partie à la deuxième phase de la même en Slavonie occidentale et à la phase plus ancienne de la variante bosniaque-slavonienne. Dans les autres parties de cette région, elle est contemporaine des civilisations Baden-Péccler et Kostolac.

La civilisation suivante montre également le même développement double et possède une variante locale représentée par les trouvailles de Kevderc et Predjama¹⁹⁴ qui se distinguent des autres trouvailles des cités lacustres près de Ig. Les découvertes faites jusqu'ici ne révèlent aucune forme intermédiaire qui aurait évoqué un certain processus de développement et d'assimilation de la civilisation slavonienne. D'après certains éléments, l'auteur considère que cette civilisation s'est formée dans une région proche du cercle de la civilisation slavonienne.²⁰⁰ Au cours de l'évolution de cette civilisation apparaissent, dans les régions du Sud-Est, quelques éléments de la culture des vases campaniformes.²⁰¹ Elle prend fin avec l'apparition de la céramique lützen.^{208—209}

En se basant sur tous les éléments accessibles, cette culture est représentée à l'époque de la deuxième phase de Vučedol, mais elle est plus récente que la variante

adriatique. Bien que la question de l'origine de cette civilisation reste ouverte, l'auteur se limite à mentionner certains éléments, par exemple les formes sphériques et les oreillettes sous-cutanées qui révèlent la possibilité d'une certaine liaison, et elles apparaissent dans le cercle de la phase la plus récente du groupe culturel adriatique dans la région de Dalmatie. D'après l'outillage lithique, il est certain que, parallèlement au groupe culturel adriatique, le cercle culturel occidental avait également une certaine importance. D'après le matériel trouvé dans certains sites, il est prouvé que plusieurs colonies purent être utilisées sans interruption pendant toute la période énéolithique. Ces colonies étaient situées dans des endroits naturellement protégés, que ce soit dans les zones basses ou dans les zones élevées. Les maisons étaient surélevées et faites de branches couvertes de boue, et probablement aussi en matériau dur.

La vie spirituelle était étroitement liée au culte des morts. Dans les tombes on trouve, à côté du squelette, un mobilier très riche.

D'après les trouvailles archéologiques, il est certain que la civilisation Lengyel en Slovénie s'est formée avant la fin du néolithique avec la fusion des éléments de deux cercles culturels et qui prend fin à l'époque énéolithique. Les porteurs de cette civilisation s'installèrent au début de la période dans la Slovénie Septentrionale et Centrale, et au Sud, probablement dans les endroits qui n'étaient pas occupés directement par des porteurs des civilisations adriatiques contemporaines. La transformation graduelle en civilisation slavonienne est conditionnée par l'évolution économique à l'intérieur de la civilisation même qui a duré le plus longtemps, et peut-être par des transplantations de certaines tribus venant d'autres régions ayant la même civilisation. A la différence des manifestations de ces civilisations, le groupe Ig II représente l'invasion par la force des porteurs de ce dernier groupe qui ont brusquement interrompu la vie de la civilisation slavonienne.